

SDAM
STRATEJİ DÜŞÜNCE VE ANALİZ MERKEZİ

15 TEMMUZ EMPERYAL DARBE GİRİŞİMİ

AĞUSTOS 2016

15 TEMMUZ EMPERYAL DARBE GİRİŞİMİ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ملخص	iv
GİRİŞ	1
1. 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE YAŞANANLAR	2
2. DARBE GİRİŞİMİNİN AKTÖRLERİ	7
2.1. Batı Destekli “Mesihyanik” Bir Örgüt Olarak FETÖ	7
2.2. Darbe Girişiminin Küresel Güç Odaklarıyla Bağlantıları	11
2.2.1. Batılı Devletlerin Darbe Girişimine Yönelik Tavrı	13
2.2.2. Batılı Medya ve Düşünce Kuruluşlarının Yayınları	14
3. DARBE GİRİŞİMİNİN AMAÇLARI	16
4. DARBE GİRİŞİMİNİN AKÂMETE UĞRAMA NEDENLERİ	18
5. DARBE GİRİŞİMİ SONRASI MUHTEMEL GELİŞMELER VE İSLÂM DÜNYASININ GELECEĞİ	21
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	23
KAYNAKÇA	26

ÖZET

15 Temmuz Cuma gecesi TSK içerisindeki Batı destekli illegal “mesihanik” bir yapılanma olan FETÖ, korkunç bir darbe teşebbüsünde bulundu. Önceki darbelerde görülmemiş şekilde savaş uçakları, helikopterler, tanklar ve ağır silahlar kullanılarak katliamlar gerçekleştirildi. Ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul merkezli olan bu kalkışmanın neticesinde şu ana dek 239 şehit verildi, 2189 kişi yaralandı, 20 darbeci askerin ise ölü olarak ele geçirildiği ifade edildi.

Darbe girişiminin ilk saatlerinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan özel bir birlik tarafından suikast ile öldürölmek istendi. Genelkurmay, MİT ve Emniyet binalarında çatışmalar yaşandı, TBMM bombalandı. Türkiye tarihinin en karanlık gecesi olarak görölebilecek sürecin yaşanmasına neden olan söz konusu girişim, milletin büyük fedakârlıkları neticesinde sabahın ilk saatlerinde büyük ölçüde kontrol altına alındı.

Raporumuz, yaşanan darbe girişiminin ilk gecesinde yaşananların seyrini, yerel ve küresel aktörlerini, FETÖ’nün karakteristik özelliklerini, darbe girişiminin nihai amacının ne olduğunu, neden akamete uğradığını, girişim sonrası muhtemel gelişmeleri ve İslâm dünyasının geleceğine etkilerini ana hatlarıyla değerlendirmektedir.

ABSTRACT

FETO-an illegal “messianic” structure nested in the TAF (Turkish Armed Forces) attempted a fearful coup d'état on Friday, the 15th of July. The attempt was different and unprecedented compared to previous attempts; war planes, aircrafts, tanks and heavy weapons were used for massacres. 238 people died, 2189 people were wounded and 20 coup supporters died in the attempts started heavily in Istanbul and Ankara.

An assassination attempt was made to President Recep Tayyip Erdogan by a special force unit in the early hours of the coup attempt. Armed conflicts took place in the Turkish general staff, NIO (National Intelligence Organization) and Police buildings, the parliament was bombed. The aforesaid attempt which may be defined as the darkest night of the Turkish history was brought under control with the self sacrifice and self devotion of the people.

The report will evaluate the first night of the coup attempt, local and international actors of the coup, the characteristics of the FETO organization, the ultimate aim of the coup attempt, the reasons why it failed and the possible effects of this horrific attempt in the future of the Muslim World with its main lines.

ملخص

ملخص تقرير مركز " صدام للبحوث والأفكار الإستراتيجية"

يسرد التقرير الاحداث التي جرت في 15 يوليو /تموز 2016 بقيام عصابات تابعة لفتح الله كولن المنظمة داخل القوات المسلحة التركية بشكل يشبه الماسونية بمحاولة الانقلاب ويفيد التقرير وخلافا للانقلابات السابقة التي وقعت في تركيا استخدمت في هذه المحاولة الطائرات الحربية والهليكوبتر والدبابات والاسلحة الثقيلة وقيامها بمجازر ما أودى بحياة العشرات تقدر 239 شهيد 2189 جريح وقتل 20 من الانقلابيين.

واكد التقرير "أنه في بداية العملية حاولت وحدات عملية خاصة من الانقلابيين إغتيال السيد الرئيس رجب طيب اردوغان وتم تدمير البرلمان ووقعت اشتباكات في مركزي المخابرات والامن وفي هذا الامر عاشت تركيا ليلة من أسوء الليالي في تاريخها، وبفضل تضحيات الشعب، وعزمه للوقوف ضد الانقلاب بانتهى هذه المحاولة بالفشل.

وهذا التقرير الذي أعده مركز "صدام للبحوث والأفكار الإستراتيجية" يتناول سير الاحداث في تلك الليلة واللاعبين الاساسيين وطبيعة تنظيم فتح الله كولن والهدف النهائي لهذه المحاولة والاسباب التي ادت الى فشلها

كما تطرق التقرير الى التطورات والتبعات المترتبة على محاولة فشل الانقلاب وتأثيره على العالم الاسلامي .

GİRİŞ

Darbeler, sosyal sistem içerisinde “askeri kurumun” kendisini merkeze alıp, kurumsal yapının diğer ögelerini yeniden şekillendirmeye çalıştığı girişimlerdir. Türkiye, uzak ve yakın tarihi itibarıyla birçok askeri darbe teşebbüsüne maruz kalmıştır. Özellikle Osmanlı’nın Batılılaşma temayüllerinin belirlediği Tanzimat döneminden günümüze, deyim yerindeyse bir “darbe kültürü” meydana gelmiştir. Söz konusu kültür; ülkenin siyasal, ekonomik ve toplumsal açıdan büyük sorunlarla karşılaşmasına ve uzun yıllar hafızalardan silinmeyecek acılar yaşamasına sebebiyet vermiştir.

19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren darbeler, “Batılılaşma” hedefini hızlandırmak ve önündeki engelleri bertaraf etmek maksadına yönelik olarak araçsallaştırılmaya başlanmıştır. Batı’nın öngördüğü çerçeveye muhalif gelenek ve gelecek arayışında olan ya da Batılılaşmayı sekteye uğratıp yavaşlatan siyasi kadrolar, askeri darbelerle maruz kalmaktadır. Türkiye’de askeri sınıfın kendisini ülkenin gerçek sahibi, kurucu unsuru ve koruyucusu olarak görmesi de, “sivil” unsurlara karşı müdahale etme imtiyazının kendilerinde olduğu dogmatik düşüncesini beslemektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de askeri darbeler iç ve dış dinamiklerin etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Son kertede ise, dış dinamiklerin çıkarlarının gözetileceğine dair “icazet” alınmasının belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Bu da, son dönem darbe literatürü terminolojisinde önemli bir yer edinen “birilerinin iyi çocukları olmayı”, darbelerin en belirgin özelliği haline getirmektedir.

Cumhuriyet döneminde askeri darbeler, yaklaşık on yılda bir tekrarlanarak sürekli bir mahiyet kazanmıştır. 1960 yılında, hiyerarşik bir karakterde olmayan; Başbakan, Dışişleri Bakanı ve Maliye Bakanının idam edilmesiyle sonuçlanan darbeler silsilesinin ilk halkası gerçekleşmiştir. 1962-63 yılında iki başarısız darbe girişimiyle devam eden süreç; 12 Mart 1971’de, emir-komuta zinciri içerisinde ancak “muhtıra” verilmek suretiyle hükümetin istifa ettirildiği bir formda vuku bulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesi ise, hiyerarşik ve doğrudan askeri müdahale özelliklerine sahip ilk ve son darbe olmuştur. Hükümetin istifasıyla neticelenen 28 Şubat 1997 darbesi “post-modern” bir nitelik arz ederken, Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısıyla verilen 27 Nisan 2007 “e-muhtırası” ise hükümetin karşı duruşu sebebiyle amacına ulaşamamıştır.

Milletin inisiyatif alması ile akamete uğratılan 15 Temmuz darbe girişimi de, söz konusu darbe kültürünün bir yansıması ve silsilenin son halkası hükmündedir. Önceki darbelerle benzerlikler taşımakla birlikte, kendine özgü birçok unsura da sahiptir. Raporumuz, küresel emperyalizmin İslâm dünyasında “rol model” olarak tasarlayıp teşvik ettiği FETÖ’nün 15 Temmuz darbe girişiminin anatomisini incelemektedir.

1. 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE YAŞANANLAR

15 Temmuz darbe girişiminin aktörlerine, tarihsel arka planına, hedeflerine, neden başarısız olduğuna ve muhtemel sonuçlarına geçmeden önce; darbe girişiminin umumi bir panoramasını betimlemek için girişim süresince ve öncesinde yaşanan olaylar zincirini ana hatlarıyla aktarmak gerekir.¹

15 Temmuz Cuma günü saat 16.00'da MİT Müsteşarı Hakan Fidan'a olağanüstü bir askeri hareketlilik yaşandığına dair bir bilgi istihbar edildi. Söz konusu bilgi, Genelkurmay Karargâhına iletildi ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Salih Zeki Çolak ve Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler'in katılımıyla değerlendirildi.² Daha sonra MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın da katılımıyla yapılan değerlendirmelere bağlı olarak; tüm hava sahasının kapatılarak askeri uçaklara uçuş izni verilmemesi, tank ve zırhlı araçlar başta olmak üzere tüm araçların hareketliliğinin durdurulması ve dışarı çıkmamaları yönünde tedbirlerin alınmasına yönelik bir dizi talimat gerekli merkezlere verildi. Genelkurmay'ın ifade edilen talimatları sonrasında darbecilerin planları deşifre oldu. Böylelikle gece saat 03.00'da harekete geçip saat 06.00'da sıkıyönetim ilan etmeyi planlayan darbeciler, girişimlerini daha erken başlattı.³

Kalkışmayı erkene almak zorunda kalan darbeci grubun harekete geçmesi sonucu, gece saat 22.00 sularında Ankara'da TSK'ya ait bir kısım F-16 savaş uçağı ses hızını aşarak alçak uçuş gerçekleştirdi. Genelkurmay Başkanlığı'nda silah sesleri duyuldu ve Genelkurmay'ın önünde bulunan insanlara helikopterden ateş açıldı. Ardından Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı ve TRT Genel Müdürlüğü bir grup asker tarafından ele geçirildi. Eş zamanlı olarak İstanbul'da Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprüleri askeri araçlarla tek yönlü olarak trafiğe kapatıldı ve Atatürk havalimanına tanklar sevk edildi. Ankara ve İstanbul'da birçok kamu binası önünde asker ve polis teşkilatı karşı karşıya geldi. Darbeye teşebbüs eden grup tarafından Ankara'da MİT kampüsüne ve Genelkurmay Başkanlığı Karargâhına helikopterlerle ateş açıldı. MİT personeli askeri helikopterlerin saldırısına ateş açarak karşılık verdi.⁴

Yaşanan gelişmeler üzerine Başbakan Binali Yıldırım saat 23.00'da canlı yayına bağlanarak bir açıklama yaptı. Yıldırım, asker içindeki bazı kişilerin kalkışmada bulunduğunu belirterek, "Bu

¹ Raporumuzda darbe girişiminin ilk günündeki gelişmeler derlenirken Anadolu Ajansı (AA)'nın yayınladığı "Dakika Dakika FETÖ'nün Darbe Girişimi 15-20 Temmuz" adlı kitapçığı başta olmak üzere çeşitli haber merkezlerinden faydalanılmıştır.

² Bu bilgiler, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 19 Temmuz 2016 tarihinde saat 13.00'da Genelkurmay'ın resmi internet sitesinden yapılan açıklamada beyan edilmiştir. Ancak daha sonra bu basın açıklaması, internet sayfasından kaldırılmıştır. Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar ise tanık ve şikâyetçi sıfatıyla savcılığa verdiği ifadesinde, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler'in saat 17.00-18.00 sıralarında yanına gelerek akşam Kara Havacılık Okulu'ndan 3 helikopterin görevlendirilmesiyle bir faaliyetin icra edileceği yönündeki istihbaratı paylaştığını belirtmiştir. Ayrıca daha sonra bu açıklamalar dışında Eski Başbakan Ahmet Davutoğlu, "İlk ihbar Hakan'a yapılacak bir suikast şeklinde geliyor" demiştir.

³ <http://www.hurriyet.com.tr/darbe-saat-03-00te-sikiyonetim-06-00da-baslayacakti-40153938> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁴ <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ankarada-mit-kampusune-askeri-helikopterle-ates-acildi/608286> Erişim Tarihi: 01.08.2016

kalkışmayı yapanlar, bu çılgınlığı yapanlar en ağır şekilde bedelini ödeyecektir” ifadelerini kullandı.⁵ Başbakan’ın açıklamasından kısa bir süre sonra Ankara Gölbaşı’ndaki Polis Özel Harekât Eğitim Merkezi bombalandı ve Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar’ın darbeciler tarafından rehin alındığı duyuruldu.⁶ TBMM’de bulunan tüm partiler adına Meclis Başkanı İsmail Kahraman, görüntülü bir sohbet uygulaması olan “facetime” üzerinden darbe girişimini kınadı.

15 Temmuz gecesinin son dakikalarında güvenlik kaynaklarınca askeri kalkışmanın ordu içerisindeki Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) mensubu bir grup subay tarafından yapılmaya çalışıldığı açıklandı.⁷

16 Temmuz saat 00.10 civarı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, tatil yaptığı Marmaris’ten Atatürk Havalimanına doğru hareket etti.⁸ Uçağın hareket etmesinden yaklaşık 15 dakika sonra TSK’nın en seçkin birimlerinden olan MAK (Muharebe Arama ve Kurtarma) SAT (Sualtı Taarruz) Komandoları, savaş uçakları ve ağır silahlarla hâlâ otelde olduğunu düşündükleri Erdoğan’a suikast girişiminde bulundu ve ayrıldığı mekân bombalandı.

FETÖ yapılanmasına mensup darbeci askerler, işgal ettikleri TRT ekranlarında saat 00.15 gibi darbe bildirisini tehditle bir haber spikerine okuttu. Kendilerini “Yurtta Sulh Konseyi” olarak adlandıran darbeci grup, TSK’nın ülke yönetimine el koyduğunu ve saat 06.00’dan sonra sokağa çıkma yasağının uygulanacağını bildirdi.⁹ Buna karşılık aynı dakikalarda Diyanet İşleri Başkanlığı, 81 ilde “sela” okunması talimatını verdi.

Darbecilerin “ülke yönetimine el konulduğunu” açıklamalarının ardından saatler 00.26’yı gösterdiğinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan “Başkomutan sıfatıyla” facetime üzerinden özel bir TV kanalına bağlanarak tarihi bir çağrı yaptı¹⁰: “Şu anda yapmış oldukları işgali ortadan kaldıracağımıza inanıyorum. Milletimizi havalimanlarına, meydanlara davet ediyorum. Tanklarıyla toplarıyla gelsinler ne yapacaklarsa millete yapsınlar. Ben de havalimanına geliyorum. Emir komuta zinciri çiğnenmiştir, askıya alınmıştır. Altın üste yönelik attığı adımlar söz konusudur. Ben cumhurbaşkanıyım ve başkomutanım. Başkomutan olarak benim haberim olmadan atılan adımlara cevap verilecektir, kimsenin şüphesi olmasın. Tarih boyunca darbeciler başarılı olamamıştır.”¹¹ Aynı sıralarda AK Parti, MHP ve HÜDA-PAR, darbeye karşı olduklarını ifade ederek halkı meydanlara davet etti. Bu çağrılar üzerine halk Türkiye’nin dört bir yanında sokağa çıkarak darbecilere güçlü bir şekilde tepki

⁵ <http://www.timeturk.com/binali-yildirim-bu-girisime-izin-verilmevecek/haber-201715> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶ <http://www.internethaber.com/son-dakika-darbe-girisimi-hulusi-akar-rehin-alindi-1610988h.htm> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷ <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8921861-guvenlik-kaynaklari-askeri-kalkisma-ordu-icerisindeki-fetullahci-teror-orgutuparalel-devlet> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan Al Jazeera’ya verdiği röportajda, Ankara ve İstanbul’da askeri bir hareketliliğin olduğuna dair haberleri saat 20.00 gibi “enişesinden” öğrendiğini belirtmiştir. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-darbeci-enistemden-ogrendim> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁹ Darbecilerin yayınladığı metnin tamamına ulaşmak için bkz:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/2/2a/Yurtta_Sulh_Konseyi_Darbe_Bildirisi.png Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁰ Erdoğan ilk açıklamasını Marmaris’te kaldığı otelin önünde yapmış ancak TV kanallarında bu açıklamalar yayınlanamamıştır. Konuşma, facetime üzerinden yapılan konuşmayla benzer bir içeriğe sahiptir.

¹¹ <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/46651/halkin-gucunun-ustunde-bir-guc-yoktur.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

göstermeye başladı.¹² Bu sırada CHP, cumhuriyetin ilkelerine ve demokratik yönetime saygı gösterilmesi gerektiğini aktarırken, HDP ise ilkesel olarak bütün darbelere karşı olduklarını açıkladı. Böylelikle her iki parti, darbeye karşı “teorik” bir karşı duruş sergiledi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamalarının hemen ardından FETÖ’ye bağlı darbeci askerlerin tutuklanmasına yönelik soruşturmalar başlatıldı ve askerlerin görüldükleri yerde tutuklanacakları bildirildi.¹³ Medya üzerinden yapılan darbeye yönelik kınama mesajları ve meydanlara çıkma çağrıları üzerine darbeciler, TÜRKSAT’ın Ankara Gölbaşı’ndaki tesislerine helikopterle saldırdı, ele geçirme girişiminde bulundu.¹⁴

Saat 01.00’da darbeciler Ankara Emniyet Müdürlüğüne F-16’lar ve helikopterlerle saldırdı. Kısa süre sonra 1. Ordu Komutanı Org. Ümit Dündar, bir açıklama yaparak “kalkışmayı TSK’nın desteklemediğini, küçük bir grubun işi olduğunu ve problemi çözmeye çalıştıklarını” belirtti.¹⁵ Ardından Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı, “Eşkiyalar başarılı olamayacak. Paralel ihanet şebekesiyle karşı karşıyayız. Kısa sürede duruma el koyacağız. Şehidimiz var, yaralımız var fakat duruma hâkimiz.” ifadelerini kullandı. Darbecilerin İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne helikopterle inme teşebbüsleri ise polis teşkilatı tarafından püskürtüldü.¹⁶

Darbeci askerler saat 02.00 sularında Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığını havadan bombaladı. TSK’ya ait bir F-16 ise, darbecilerin elindeki Skorsky helikopteri düşürdü.¹⁷ MİT tarafından darbenin püskürtüldüğü açıklaması geldi.¹⁸ Fakat Ankara ve İstanbul’da darbeye direnen halka karşı katliamlar devam etti. Saat 02.42’i gösterdiğinde ise TBMM bombalandı. Kısa süre sonra darbeciler tarafında Meclis’e yönelik iki kez daha bombalama gerçekleşti. Bazı polis memurlarıyla meclis görevlileri yaralandı, kulis camları kırıldı. TBMM Başkanı Kahraman ve Genel Kurul’daki milletvekilleri Meclis sığınağına inmek zorunda kaldı.¹⁹

Cumhurbaşkanı Erdoğan, bir süre havada kaldıktan sonra halkın ve polisin Atatürk Havalimanı’nı darbecilerden almasıyla saat 03.15’da iniş yaptı.²⁰ Kısa süre sonra FETÖ yapılanmasına mensup darbeciler CNN Türk ve Kanal D’ye baskın düzenleyip yayını kesti ve silah sesleri gelmeye başladı. Halkın ve polisin müdahale etmesine kadar yaklaşık bir saat askerler Doğan Medya’yı işgal

¹² Erdoğan ve zikredilen partilerin çağrısından önce de halkın bir kısmının sokağa çıkmaya başladığının belirtilmesi gerekir. Özellikle kamu binalarının olduğu ve askerlerin tuttuğu bazı noktalara hareket edilmeye başlanmıştır.

¹³ <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8922036-kucukcekmece-bassavcisi-ali-dogan-kalkismaci-askerlerle-ilgili-sorusturma-baslatti-ve> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁴ <http://www.kanalahaber.com/haber/yerel/askeri-helikopterler-turksat-tesislerine-saldirdi-310705/> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁵ <http://www.ensonhaber.com/1-ordu-komutanindan-askeri-kalkisma-aciklamasi-2016-07-16.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁶ <http://haber.star.com.tr/guncel/darbeci-teroristlerin-istanbul-emniyet-mudurlugune-inmek-istedigi-goruntuler-ortaya-cikti/haber-1128897> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁷ <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/15/f-16lar-darbecilerin-helikopterini-dusurdu> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/mit-darbe-puskurtuldu-40148599> Erişim Tarihi: 01.08.2016

¹⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/tbmm-bombalandi-40148612> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁰ Erdoğan’ın uçağı havadayken darbecilerin F-16’ları da Erdoğan’ın konumunu tespit ederek vurmayı hedeflemiştir. Suikast girişimi, Atatürk Havalimanı Hava Trafik Kontrol Merkezi ile iletişim kurularak atlatılmıştır. <http://www.milliyet.com.tr/-cumhurbaskani-erdogan-in-ucagini-v-gundem-2279265/> Erişim Tarihi: 01.08.2016

etti. Saat 03.30 civarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi önünde halkın da bulunduğu esnada asker ile polis arasında çatışmalar yaşandı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk Havalimanı'nda saat 04.10'da basın mensuplarına yaptığı açıklamada, "Şu anda yapılan hareket bir ihanet hareketidir, bir ayaklanma hareketidir. ... Bunun bedelini çok ağır ödeyecekler. Milletin oylarıyla iş başına gelmiş bir hükümete, Recep Tayyip Erdoğan'ı hazmedemediler. Biz bu yola canımızla kefenimizle çıktık. Her olanda hayır vardır diyerek eninde sonunda bu çıkış bu hareket Allah'ın bize bir lütfü. Çünkü TSK'nın temizlenmesine vesile olacak bir harekettir. ... Bizler görevimizin başındayız sonuna kadar da görevimizi yürüteceğiz. Bu işgalcilere ülkemizi asla bırakmayacağız." dedi.²¹

Genelkurmay, MİT ve Emniyet Genel Müdürlüklerinin ardından Beştepe'de bulunan Cumhurbaşkanlığı Külliyesi de hedef alındı. Saat 06.20 sularında F-16 savaş uçakları Külliye'nin çevresini bombaladı, birçok sivil şehit oldu. Kızılay Meydanı'nda ise cuntacı tanklar, insanların ve araçların üzerinden geçerek katliam yaptı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan saat 06.30'da bu sefer Atatürk Havalimanı'nda bulunan kitleye yönelik bir konuşma gerçekleştirdi. Konuşmasında önceden yaptığı açıklamaları tekrar vurguladı; ek olarak ise ABD Başkanı Obama'ya seslenerek FETÖ'nün lideri Fethullah Gülen'in artık iade edilmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca halkın "İdam isteriz!" şeklindeki sloganlarına karşılık, "Parlamento çatısı altında değerlendirilir, bunun için de bir yerlerden izin almaya da gerek yok" dedi.²²

Darbeciler, teşebbüslerinin ilk anlarında tek yönlü olarak trafiğe kapatıp işgal ettikleri Boğaziçi Köprüsü'nde halkın direnişi karşısında daha fazla dayanamayarak 06.40'da teslim oldu. Buna mukabil, 06.50'de "Yurtta Sulh Konseyi" adlı cuntacılar yeni bir bildiri yayınlayarak, "Harekâtın kararlı bir şekilde devam ettiğini, karşı koyanlara müdahale edildiği ve halkın sokağa çıkmaması gerektiğini" belirtti.²³

Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın yerine vekâleten atanan Genelkurmay Başkanvekili Orgeneral Ümit Dündar 11.00'da kameralar karşısına geçerek basın açıklaması yaptı. Açıklamada, darbe girişiminin engellendiği, darbenin emir-komuta zinciri içerisinde yapılmadığı ve TSK'nın kurumsal olarak ilk andan itibaren karşı çıktığı tekrar vurgulandı.²⁴ Darbecilerin karargâh olarak kullandığı Akıncı Üssü'ndeki pistler, ikinci bir kalkışmayı önlemek amacıyla bombalandı.²⁵ 12.20'de ise, Başbakan Yıldırım, Genelkurmay Başkanı Akar ile kameraların karşısına geçerek "Bu

²¹ <http://www.ajanshaber.com/cumhurbaskani-erdogan-aturk-havalimaninda-konusuyor-haberi/370815> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²² <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/46665/cumhurbaskani-erdogan-abdye-seslendi-sayin-baskan-bu-darbe-girisiminden-sonra-pensilvanyadaki-zati-artik-bize-teslim-edin.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²³ <http://t24.com.tr/haber/genelkurmaydaki-cuntaci-gruptan-yeni-aciklama-yurtta-sulh-harekatina-kararli-sekilde-devam-edilmektedir.350246> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁴ <http://www.ahaber.com.tr/webtv/gundem/genelkurmay-baskanvekili-orgeneral-umit-dundar-aciklama-yapti> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁵ <http://www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=215372> Erişim Tarihi: 01.08.2016

girişimden sonra Gülen'in arkasında duracak ülkelerin dost olmadığını, Türkiye'ye karşı savaş içinde olduğunu" ifade etti.²⁶

MİT, 13.20 itibariyle sistematik operasyonların bittiğini, bundan sonra nokta operasyonlara geçildiğini ve birkaç saat içerisinde de nihayete ereceğini açıkladı.²⁷ Eş zamanlı olarak 8 darbeci asker, helikopterle Yunanistan'a kaçtı. Türkiye, helikopterle birlikte askerlerin iadelerini talep etti.²⁸

Saat 16.00'da darbe girişiminde bulunan FETÖ'cü askerle birlikte hareket ettikleri iddia edilen 2 bin 475 hâkim HSYK tarafından açığa alındı. Operasyonlar Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'a sıçradı.²⁹

TBMM, İsmail Kahraman'ın başkanlığında ve dört partinin katılımıyla 17.00'da olağanüstü toplandı. Meclis'teki dört parti adına darbeye karşı ortak bildiri okundu.³⁰ Genel Kurul'a seslenen Başbakan Binali Yıldırım, "Bugün AK Parti'nin, CHP'nin, MHP'nin, HDP'nin ve tüm partilerin darbeye karşı çıktıkları bir gündür. Bugün bir milattır. İnanyorum ki yeni bir sürecin de başlangıcıdır" dedi.³¹

Darbe girişiminin üzerinden yaklaşık 20 saat geçtikten sonra darbecilerin öncülüğünü yaptıkları düşünülen Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Akın Öztürk, 2. Ordu Komutanı Org. Adem Huduti, 3. Kolordu Komutanı Erdal Öztürk, Malatya Garnizon Komutanı Tümgeneral Avni Angun ve Cumhurbaşkanı'nın başyaveri Albay Ali Yazıcı gözaltına alındı. Diğer askerler de silahlarını bırakarak teslim oldu. Böylelikle darbe girişimi başarısızlıkla neticelendi.

15 Temmuz Cuma gecesi FETÖ'nün gerçekleştirdiği darbe teşebbüsü, Türkiye tarihinin en karanlık ve korkunç günlerinden birinin yaşanmasına sebebiyet vererek ağır bir bilanço ortaya çıkarmıştır. Ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul merkezli olan 239 şehit verilmiş, 2189 kişi ise yaralanmıştır. Devlete ekonomik maliyetinin ise ilk belirlemelere göre en az 300 milyar TL'yi bulduğu ifade edilmiştir.³² Ayrıca devletin en önemli kurumları olan TBMM, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genelkurmay, MİT ve Emniyet binaları bombalanmasıyla "kaotik bir ülke" imajı çizilmeye çalışılmıştır. Yaklaşık 20 saat içerisinde püskürtülen ve âdeta "düşman işgalini" andıran darbe girişimi, tarihe kara bir leke olarak kaydedilmiştir.

Darbe girişimi sonrası gözaltı ve tutuklama sayıları ise -4 Ağustos itibariyle- kamuoyuna şu şekilde açıklanmıştır: Toplam gözaltı sayısı 25 bin 917, tutuklu sayısı ise 13 bin 419'tür.³³ Askeri darbe teşebbüsünde bulunan FETÖ ile bağlantısı olduğu gerekçesiyle kamu görevinden

²⁶ <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/16/basbakan-binali-yildirimdan-flas-aciklamalar> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁷ <http://www.haber7.com/guncel/haber/2047760-mit-mustesari-nokta-operasyonuna-gectik> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁸ <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/turk-askeri-helikopteri-dedeagaca-indi/608933> Erişim Tarihi: 01.08.2016

²⁹ <http://www.gunes.com/gundem/operasyon-anayasa-mahkemesine-sicradi-704015> Erişim Tarihi: 01.08.2016

³⁰ http://www.zaman.com.tr/gundem_dort-partiden-ortak-bildiri_2380537.html Erişim Tarihi: 01.08.2016

³¹ http://www.ntv.com.tr/turkiye/darbe-tesebbusune-karsi-tek-ses-icin-tbmmde-tarihi-toplanti,MCxVvwua E-10p_op2_nDQ Erişim Tarihi: 01.08.2016

³² <http://www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=217441> Erişim Tarihi: 01.08.2016

³³ <https://www.hukukhaber.com.tr/icisleri-bakani-efkan-ala-tutuklu-sayisi-13-bin-419a-yukseldi-201923.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

uzaklaştırılanların sayısının ise, -28 Temmuz itibariyle- 66 bini aştığı ifade edildi.³⁴ Ayrıca TSK'dan toplamda 3 bini aşkın askerin ihraç edildiği bildirildi.³⁵

2. DARBE GİRİŞİMİNİN AKTÖRLERİ

Gerek sosyal yaşamın tek bir kurum tarafından domine edilmesinin zorluğu gerekse Türkiye'de yaşanan askeri darbe tecrübeleri göstermektedir ki darbe girişimlerinin arka planında birden fazla aktör bulunmaktadır. Başka bir deyişle, eksen kurum olarak kalkışmanın merkezinde ve koordinatörlüğünde askeriye bulunmakla birlikte, olgunun siyasi, iktisadi, sosyo-kültürel boyutları da mevcuttur. Darbe sonrası sosyal sistemin bütüncül bir şekilde işleyişini sağlayan bu unsurlar, darbe öncesi dizayn edilmek üzere göz önünde bulundurulur. Sivil bürokratik elitin kimlerden oluşacağı, sermaye birikiminin kimlere devredileceği ve sosyal yaşamı şekillendirmede önemli bir araç olan eğitim-kültür etkinliklerinin kimler tarafından yürütüleceği belirlenir. Bu bağlamda, 15 Temmuz darbe girişiminin ordu içerisindeki bileşenleri kadar sivil yaşam düzlemindeki bileşenleri de önem arz etmektedir.

15 Temmuz darbe girişiminin sivil ayağını tam anlamıyla tasvir etmek an itibariyle oldukça güçtür. Zira darbe başarısızlığa uğramıştır ve dolayısıyla darbeden sonra “vitrine çıkarılacak” isimler öğrenilememiştir.³⁶ Bununla birlikte darbeci kliğin beyin takımı olan FETÖ'nün mağdur ettiği geniş bir toplumsal kesim bulunması hasebiyle, kendilerine güvenecek sivil unsurlar bulma noktasında zorluklar yaşamış olduğu düşünülebilir.³⁷ Bu nedenle, darbecilerin tamamıyla kendi kontrollerinde bir “geçiş süreci” sonrası bazı isimlerin önünü açmayı planladıkları ileri sürülebilir.

Yukarıda izah edilen hususlardan ötürü raporumuzda, darbe girişiminin FETÖ yapılanmasının lideri ve doğal uzantıları dışındaki muhtemel sivil bileşenleri irdelenmeyecektir. FETÖ ile birlikte³⁸ darbenin asıl muharriki olan ABD başta olmak üzere küresel güç odaklarına ise genel hatlarıyla değinilecektir.

2.1. Batı Destekli “Mesiyani” Bir Örgüt Olarak FETÖ

FETÖ yapılanması Türkiye'nin yaklaşık son 40 yılında aktif olarak boy göstermiş ve dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış bir örgütlenmedir. Bu nedenle teşkilat yapısını, örgütlenme biçimini, hedeflerini, kullandığı yöntemleri ve tarihsel gelişim sürecini bütün boyutlarıyla değerlendirmek

³⁴ <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/kamuda-gorevden-alinanlarin-sayisi-66-bini-asti/617387> Erişim Tarihi: 01.08.2016

³⁵ <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/bin-389-askeri-personel-tdan-ihrac-edildi/618789> Erişim Tarihi: 01.08.2016

³⁶ Yapılan tahkikatlar ve yürütülen soruşturmalar neticesinde bu hususlar ile ilgili bilgiler önümüzdeki süreçte kamuoyuna yansiyabilir.

³⁷ Darbecilerden ele geçirildiği belirtilen “sıkıyönetim listesi”ne bakıldığında, sivil unsurların olmayışı bu kanaati destekler mahiyettedir.

³⁸ FETÖ'ye mensup olmamakla birlikte TSK içerisinde “Erdoğan karşıtlığı ya da ikbal sevdası” nedeniyle bir kesimin daha kalkışmaya destek verdiğine dair iddialar bulunmaktadır. Özellikle gözaltına alınan bazı isimlerin “ulusalçı” kimlikleri bu iddiaları destekler mahiyettedir. Ancak darbe girişiminin beyin takımının FETÖ olduğundan şüphe yoktur.

raporumuzun kapsamını aşmaktadır. Ancak 15 Temmuz darbe girişiminin görünür merkezi aktörü olduğundan kısaca temel karakteristik özelliklerini irdelemek elzemdir.

FETÖ'nün kurucusu ve değişmez lideri, emekli vaiz ve yazar Fethullah Gülen'dir. Gülen, kendi tabiriyle "Batılı demokrasilerin ılımlı Müslümanlara ihtiyaç duydukları bir dönemde"³⁹ ön plana çıkan/çıkarılan, "hoşgörü ve diyalog"⁴⁰ kavramlarıyla İslâm dünyasının Batılı güçleri işgalci/sömürgeci olarak görmesini engellemeye çalışan ve mesiyani⁴¹ bir eğilimle müntesipleri tarafından "Kâinat İmamı" olarak tasvir edilen bir kişiliktir.

Gülen öncülüğündeki FETÖ yapılanmasını, katı grup asabiyeti ve gizlilik esasları itibariyle "masonik"; sembollerden ziyade lider kültü odaklı olması nedeniyle de "mesiyani" bir örgütlenme olarak tanımlamak mümkündür. FETÖ, topluma yönelik "dini" bir kimlik ibrazında bulunmasına rağmen kitle desteğine sahip bir toplumsal hareket olmaktan ziyade, özellikle "seçkin kripto kadrolar" yetiştirmeyi hedeflemiştir.⁴² Bu bağlamda, sistemin temel yapı taşları olduğunu düşündüğü ordu, yargı ve polis teşkilatlarına yönelik "sızma" operasyonlarına girişmiştir.⁴³ Sızma operasyonlarının sekteye uğramadan sürdürülebilmesine yönelik olarak ise, dinî söylemlerde bulunmanın yanında eğitim ve ticaret alanlarında da büyük ölçekli yatırımlar yapmıştır.

FETÖ yapılanmasının ilk nüveleri, 1970'li yıllarda devlet içerisindeki "ulusal-solcu" grupların tasfiyesi sonrasında görülmüştür. 1960 darbesinden sonra özellikle bürokratik kesimde güçlenen sol yapılar, 1971 darbesiyle tasfiye edilmiş; küresel güçler açısından bir denge unsuru olarak görülen FETÖ, bu süreçte "ulusal sağ" tandanslı bir hareket olarak belirmiştir. Özellikle çift kutuplu dünya denkleminde ABD öncülüğündeki Batı bloğunun SSCB'ye karşı Türkiye'nin kendi güdümünde kalmasına dönük stratejik hesapları, FETÖ'nün "makul ve makbul" görülmesinde etkili olmuştur.⁴⁴ 1980 darbesi gerçekleşikten sonraki süreçte de⁴⁵, sağ ve sol ekiplerin zayıflaması sonucu oluşan boşluğu doldurmaya yönelmiştir.

³⁹ <http://www.nytimes.com/2016/07/26/opinion/fethullah-gulen-i-condemn-all-threats-to-turkeys-democracy.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁴⁰ FETÖ, hoşgörü ve diyalog yaklaşımını sadece küresel güçlere yönelik olarak pratize etmektedir. Kendisine alternatif, muhalif veya tabii olmayan kesimlere yönelik yalan, iftira, kara propaganda, şantaj, tehdit ve işkence gibi kirli yöntemleri kullanmaktan çekinmemektedir.

⁴¹ Mesiyani kavramı, dünyayı değiştirecek "üstün" özelliklere sahip bir varlığın doğduğu ya da doğacağı inancına gönderme yapmaktadır. İslâm'daki "Mehdiyât" inancına benzer niteliklere sahip olduğu söylenebilir. Gülen'in müntesiplerinin kendisini zaman zaman açıktan "Mehdi" olarak tanımladığı da bilinmektedir. <http://www.haber7.com/guncel/haber/2052223-tarihe-gecen-skandal-guleni-mehdi-ilan-etti> Erişim Tarihi: 01.08.2016. Ayrıca Gülen, sohbetlerinde kendisinin Hz. Peygamberle görüşüğünü ileri sürmekte ve kendisine tabii olanları din üzerinden motive ederek şahsına kutsiyet atfetmektedir. <https://www.youtube.com/watch?v=-oxBZgVdIQ8> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁴² FETÖ'nün 2010'lara girilirken kitleselleşme noktasında bazı yeni kararlar aldığı ileri sürülebilir. Söz konusu tarihten sonra özellikle öğrenci evi ve yurtlarda "zeki ve zengin öğrenci" tercihinin, daha geniş toplumsal kesimleri etkilemek adına esnetildiği söylenebilir.

⁴³ FETÖ'nün hedef kurum olarak yöneldiği yerler göz önünde bulundurulduğunda amacın "hizmet" değil, "kudret" olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

⁴⁴ FETÖ'nün Sovyetlerin nüfuz alanındaki Türkî Cumhuriyetlerde yoğun örgütlenmelerde bulunması da, Soğuk Savaş ve sonrası dönemde ABD tarafından güç dengelerini kendi lehine çevirmek adına desteklendiğinin bir işaretidir.

⁴⁵ Gülen'in 1980 darbesi sonrası Kenan Evren'i öven açıklamaları, darbeci geleneğe ve güç sahiplerine olan düşkünlüğünü açığa çıkarmaktadır. 28 Şubat darbesinde de benzer bir tutum Çevik Bir'e yönelik yazılan mektupta görülmektedir. <http://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/01/06/fethullah-gulenin-utanc-mektuplari> Gülen'in 28 Şubat darbesine yönelik

1980’li yıllarda devlet birimlerine sistematik bir şekilde sızmaya başlayan FETÖ, siyaset alanında kendisiyle doğrudan özdeşleşecek siyasi bir parti kurmamıştır. Bunun yerine -ideolojik duruşu gözetmeksizin- “güçlü olan” partilere yanaşmış ve kendi gizli emelleri için zemin hazırlamaya koyulmuştur. 1980’lerde Turgut Özal, Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel gibi farklı siyasi kimliklere sahip liderlerle yakın ilişkiler geliştirmiştir. 1990’larda ise Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller gibi isimlerle de benzer bağlantılar kurmuştur. Bu isimler, Gülen’in faaliyetlerinin önünü açtığına FETÖ tarafından alkışlanmış, Gülen’in faaliyetlerine tereddütle yaklaştıklarında ise hedef tahtasına konulmuştur.⁴⁶

Gülen’in siyasi arenada -MNP ve MSP’nin ilk dönemlerini saymazsak- bir tek Necmettin Erbakan ile arasının iyi olmadığı söylenebilir. Özellikle 28 Şubat darbesinde Erbakan’a karşı “hoşgörüsüzlüğü ve diyalogsuz” tutumu, FETÖ’nün asli karakterini ifşa etmektedir. Ayrıca 28 Şubat darbesinin, istisnasız bütün İslâmi yapıları hedef alarak mağdur etmesine karşılık; sadece FETÖ’nün palazlanmasına yol açtığı göz ardı edilmemelidir. Bu durum, FETÖ’nün eğitimden iş dünyasına, askeriyeden polis teşkilatına kadar birçok alanda hedeflediği hamleleri yapabileceği zemini elde etmesini sağlamıştır. Ancak grubun popüler bir nitelik kazanması ve müntesiplerinin daha hırsla hedeflerine yönelmeleri için gerekli olan “mağduriyet” imajı ise, tasfiye edileceklerini düşünen ekipler tarafından 1999 yılında Gülen hakkında bir terör davasının açılmasıyla elde edilmiştir. Bu olayı gerekçe göstererek Gülen, ABD’ye gitmiş ve orada ikâmet etmeye başlamıştır.⁴⁷

FETÖ, 2001 yılında Fazilet Partisi’nden ayrılan yenilikçi grup tarafından kurulan ve 2002 yılında tek başına iktidara gelen AK Parti ile birlikte ise, yıllarca gizliden yürüttüğü “ele geçirme operasyonlarına” ivme kazandırmış ve emellerine daha fazla yaklaşmıştır. AK Parti ve lideri Erdoğan, hem dış güçler açısından engellenmemek hem de içeride iktidarını sağlamlaştırmak adına bu grupla geniş bir düzlemde ittifak yapmıştır. Söz konusu dönem, iki taraf için de konjonktürel olarak “kazan-kazan formülü”ne müsaittir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın deyişiyle, “her istedikleri verilmiştir” ve önleri sonuna kadar açılmıştır. 2010 yılında gerçekleşen referandum sonrasında ise gücünün adeta zirvesine ulaşmıştır. Ergenekon, Balyoz ve ilgili davalardan dolayı “ulusal-sol” gruplardan boşalan kritik noktaları bu grubun müntesipleri ele geçirmiştir. Ancak FETÖ, kendisine sağlanan imkânlardan ötürü “güç zehirlenmesi” yaşamış, kendisi ve dolayısıyla vekâletlerini yürüttüğü “efendileri” dışında hiçbir “otorite” tanımamaya dönük hamlelere girişmiştir. Erdoğan’ın dışarıya karşı “bağımsızlaşma” eğilimini belli etmesi de, Batı’nın ve dolayısıyla FETÖ’nün çıkarlarını tehdit ederek süreci hızlandırmıştır.

---

yaklaşımı için ayrıca bkz: <http://www.cnnturk.com/2012/guncel/04/13/gulen.28.subat.icin.ne.demisti/657109.0/index.html> , <https://www.youtube.com/watch?v=KDWGB1cUH5E> 01.08.2016

⁴⁶ Örneğin Ecevit, örgüte yönelik hiçbir şerh koymamış olması nedeniyle Gülen’in sürekli olarak övdüğü bir isimdir. Özal ise, Gülen’e karşı bazı hamlelere giriştiği için ağır hakaret ve beddualara maruz kalmıştır: <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/04/17/fetullah-gulen-turgut-ozala-da-beddua-etmis> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁴⁷ Bazı görüşlere göre, ABD Abdullah Öcalan’ı Türkiye’ye teslim ederken; karşılığında ileride İslâm dünyası için “rol model” olarak tasarladığı FETÖ’nün kontrolünü kendi merkezinde tutmak istemiştir. Bu bağlamda, Gülen ABD’de oturma izni alabilmiştir.

Bununla birlikte 2002 yılından sonraki ilk süreçte bile Erdoğan ve AK Parti iktidarıyla FETÖ'nün tamamıyla uyumlu çalıştığını söylemek güçtür. Süreç boyunca iki kesim de birbirlerine taktiksel yaklaşmış, birbirlerini “geçici müttefik” olarak görmüşlerdir.⁴⁸ Aralarındaki ihtilafların açığa çıkması konjonktür nedeniyle zaman almıştır. Ancak dikkat edilmelidir ki FETÖ, sadece AK Parti’yi değil; oluşum sürecinden bugüne başta İslâmî camialar olmak üzere hiçbir yapılanmayı kabullenmemiş ve kendisi dışındaki her yapılanmayı tasfiye yoluna gitmiştir. FETÖ İslâmî kesimlere yönelik daha da kibirli ve acımasız bir tutum içinde olmuştur. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde İslâmî faaliyet yürütenler, FETÖ’nün en büyük mağdurları arasında yer almıştır. FETÖ’ye mensup polisler bölgede çok ağır işkenceler de dâhil olmak üzere birçok hukuksuz ve ahlaksız uygulamaya girişmişlerdir. Söz konusu bölgedeki İslâmî kesimlere yönelik FETÖ güdümündeki mahkemeler tarafından ağır mahkûmiyet cezaları verilmiştir. Hâlâ cezaevlerinde İslâmî camiadan yüzlerce FETÖ mağduru bulunmaktadır.⁴⁹

Hükümet ile FETÖ arasındaki kutuplaşmayı gün yüzüne çıkaran ilk konu, 2010 yılında cereyan eden “Mavi Marmara hadisesi” oldu. Bu hadisede Gülen, İsrail’i “izin alınması gereken meşru otorite” olarak tanımladı ve filonun yola çıkışını “otoriteye başkaldırı”⁵⁰ olarak yorumlayarak İsrail yanlısı bir tutum içerisine girdi. Hükümet içerisinde Bülent Arınç gibi kimseler Gülen’in yaklaşımının isabetli olduğunu açıklasa da⁵¹, Gülen’e yönelik AK Parti içerisinde açıktan rahatsızlık belirtileri görülmeye başlandı.

Hükümet ve FETÖ arasındaki ikinci kırılma noktası, Erdoğan’ın bir rahatsızlığı nedeniyle ameliyat olacağı 7 Şubat 2012 tarihinde, “Oslo Görüşmeleri” gerekçe gösterilerek MİT Müsteşarı Hakan Fidan’ın gözaltına alınmaya çalışılması olayıdır. Burada esas hedef Erdoğan’ı görüşmelerde “emir veren” sıfatıyla tutuklayıp devre dışı bırakmaktır. Erdoğan, durumdan haberdar olur olmaz Hakan Fidan’ın ifade vermesini engelledi. Üçüncüsü ise, FETÖ’nün hükümet içerisinde bazı kimselerin yolsuzluğa bulaşmasını istismar ederek hükümete yönelik saldırıya geçmesidir. Doğrudan yine Erdoğan’ı hedef alan “17-25 Aralık 2013” tarihinde gerçekleştirilen girişim sonucunda ipler tamamen koptu. Böylelikle FETÖ’nün, kamuoyu tarafından ne kadar kirli bir yapı olduğunun anlaşılacağı bir sürece girildi.

Erdoğan liderliğinde AK Parti iktidarının FETÖ’ye yönelik çeşitli temizleme operasyonlarına başlamasına karşılık FETÖ, bütün gücüyle hükümet aleyhinde çalışmaya başladı. Özellikle FETÖ’nün akademik alandaki sözcülerinden İhsan Yılmaz, “Kemalo-İslamizm” kavramsallaştırmasına giderek içeride ve dışarıda Erdoğan karşıtı bir cephenin oluşmasına katkı sundu. AK Parti’nin “İslamcı”

⁴⁸ Söz konusu tez, AK Parti içerisinde özellikle Erdoğan için dillendirilebilir. Ancak tabii ki AK Parti içinde bu gruba tereddüt etmeden sıcak bakan kimseler de bulunmaktaydı.

⁴⁹ FETÖ’nün İslâmî kesime yönelik yaptığı bazı hukuksuz uygulamalar için bkz: <http://www.dogruehaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=216888#.V5ujCp820DI.twitter> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁵⁰ FETÖ yapılanması sürekli olarak küresel güçlere karşı “muti”, yerli ekiplere karşı ise “koşullu destekçi” olmuştur. Talep ettiği koşullar yerine gelmediğinde ise “asi” olmaktan çekinmemiş ve her türlü kirli yola başvurarak saldırıya geçmiştir.

⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=fT0HmB8EaFM> Erişim Tarihi: 01.08.2016

olduğunu belirterek Batı'yı; "Kemalist" yöntemleri kullandığını ifade ederek de içerideki liberal çevreleri harekete geçirmeye çalıştı.

Today's Zaman üzerinden daha çok İngilizce yazarak Batı kamuoyunu yönlendirmeye çalışan ve "Kemalizmden Erdoğanizme" adlı bir kitabı da bulunan Yılmaz; AK Parti'nin imam-hatipler, dindar nesil ve alkol kısıtlamaları gibi konularda yaptığı girişimleri adeta "ihbar" etmeye başladı: "Türkiye'de iktidar giderek otoriterleşiyor. İktidar partisi, en azından içlerinden bazıları, İslamcı geçmişlerine geri dönüyorlar. 2011'den itibaren, Erdoğan ve bazı arkadaşları, eski İslamcı pratiklerine geri dönüyorlar. Homojen tek tip bir sekülerleşmiş ulus yaratmaya çalışan Kemalistler gibi, Erdoğan da tek tip bir dindar ulus yaratmaya çalışıyor. Dini okullar, imam hatip okulları açmaya devam ediyorlar. Geçen hafta merkezi yerleştirme sınavı vardı ve binlerce öğrenci istemedikleri halde bu okullara yerleştirildiler. Öğrencilere başka okulları seçme tercihi bırakılmıyor. İran'dakine benzer bir şekilde, İran kadar otoriter değiller henüz, devletin gücünü kullanarak insanların düşüncelerini değiştirebileceklerini zannediyorlar... Yeni bir kanun var, saat 10'dan sonra alkol satışını yasaklayan. Batı ülkelerine benzer şekilde, Batı ülkelerinde de olan seküler bir uygulama. Sizde de böyle uygulamalar var. Fakat Erdoğan bunu şöyle bir şekilde sundu: Kur'an alkolü yasaklar, içemezsiniz. Bunu kolaylıkla seküler bir meşruiyet çerçevesinde açıklayabilirdi. Fakat o kendi dindar çevresine 'bakın sekülerlere bir şey yapıyorum, onlar bu cezayı hak ediyor' mesajı vermiş oldu."⁵²

İhsan Yılmaz gibi mensuplarıyla siyaset ve medya alanında açıktan düşmanlık sergileyen FETÖ; ordu, yargı ve emniyet içerisindeki güçlerini ise "uyuyan hücre" konumunda tuttu. Erdoğan ise, uzunca bir süre bürokratik engelleri aşamadı. Sonunda Yüksek Askeri Şura (YAS) toplantısında FETÖ'cü askeri yapılanmanın; yargı reformuyla FETÖ'ye bağlı hâkim, savcı ve yüksek yargı mensuplarının ve 2013 yılından beri devam eden fakat tam olarak nihayete erdirilemeyen polis ve istihbarat teşkilatlarındaki unsurların tasfiye edileceği ciddi anlamda gündeme geldi. Hatta Erdoğan, "Cumhurbaşkanlığında bile varlar" diyerek gerçekleşecek tasfiyenin boyutlarına işaret etti. Bundan dolayı esas kimliğini gizleyen müntesiplerinin "ifşa" edileceğini anlayan FETÖ, küresel güçlerin de teşvikiyle 15 Temmuz darbe girişiminde bulundu.

2.2. Darbe Girişiminin Küresel Güç Odaklarıyla Bağlantıları

Türkiye'nin stratejik önemi, bulunduğu ittifak cephesi ve darbe geleneği göz önünde bulundurulduğunda, 15 Temmuz darbe girişiminin en önemli bileşeninin küresel Batılı güçler olduğu söylenebilir. Zira Türkiye'de NATO'nun desteği ve onayı olmadan ciddi bir askerî darbeye kalkışmanın mümkün olmadığı bilinmektedir.

ABD/NATO'nun 15 Temmuz'daki darbe girişimine sıcak bakmasında son tahlilde iki temel nedenden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, geçmiş yıllarda gerçekleştirilen darbelerin arka planındaki saiklerle paralellik arz etmektedir. 15 Temmuz, öncekilerde olduğu gibi Türkiye'nin Batı'nın nüfuz

⁵² <http://www.turktime.com/haber/doc-dr-ihsan-yilmaz-patladi-/311366> Erişim Tarihi: 01.08.2016

alanından çıkmasını engellenmeye dönük bir girişimdir. Türkiye, Osmanlı'nın bakiyesi olması hasebiyle Batı karşısında güçlü tarihsel referanslara sahiptir. Bu nedenle stratejik açıdan Batı için bağımsız hareket etmesine izin verilemeyecek kadar önemli bir ülke konumundadır. Türkiye'nin Batı'dan bağımsızlaşarak muhtemel bir "İslâm Birliği"ne öncülük etme ihtimali, Batılı güçlerin teyakkuzda olmasına sebebiyet vermektedir.⁵³ Nitekim 28 Şubat darbesi de, bu bağlamda Erbakan'ın D-8 Projesini akamete uğratmak için gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin İslâm dünyasına yönelik olası hamlelerinin yanında Rusya⁵⁴ ile de yakınlaşma girişimleri, Batı tarafından engellenmeye çalışılmaktadır. Çünkü ABD/NATO, güç dengeleri açısından bu yakınlaşmayı kendi aleyhine bir gelişme olarak görmektedir. Bu noktada 1960 darbesi öncesi Menderes'in SSCB ile temas kurma çabaları akıllara gelmektedir. Özdeyişle, Türkiye'nin Batı'dan bağımsızlaşmaya dönük tüm eğilimleri -İslam dünyası ve Doğu Bloku fark etmeksizin- darbelerle sekteye uğratılmaya çalışılmaktadır.

ABD/NATO'nun 15 Temmuz darbe girişimine onay ve cesaret vermesinin ikinci temel nedeni ise, darbe girişiminde bulunan FETÖ'nün özel yapısından kaynaklanmaktadır. FETÖ'nün en azından 1990'lı yıllardan itibaren açık bir şekilde Batı'nın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir. FETÖ'nün din anlayışı, Batı tarafından "meşru dindarlık"⁵⁵ olarak görülmektedir. Gülen'in ABD'de "Yeşil Kart" ile ikâmet edebilmesi için aldığı referans listesine bakıldığında "meşruluk düzeyi" daha iyi anlaşılmaktadır. Kefil listesinde, CIA eski yetkilisi Graham Fuller, CIA eski görevlisi George Fidas ile ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi (ABD Haberalma Araştırma Dairesi eski direktörü) Morton Abramowitz gibi isimler bulunmaktadır.⁵⁶ "Meşru dindarlık" profilinin yanı sıra, Batı tarafından nüfuz edilmek istenen devlet işleyişi FETÖ gibi gruplar eliyle kendilerine bağlanabilmektedir. Böylelikle askeri olarak işgal etme gereksinimi duymadan devlet mekanizması kontrol altına alınmaktadır.

Mısır'da Temmuz 2013 yılında gerçekleştirilen Batı yanlısı darbe, Temmuz 2016'da Türkiye'de sahnelenmek istenmiştir. Ancak Türkiye'nin Mısır olmamasının arka planında, siyasal ve toplumsal açıdan yapısal farklılıkların bulunması gelmektedir. 15 Temmuz'da Mısır'ın aksine millet bütün farklı unsurlarıyla darbeye karşı sokaklara dökülmüştür. Burada şu iki hususa dikkat çekmekte yarar vardır; Türkiye başta olmak üzere İslâm toplumları içerisinde "Batılı/seküler" yaşam tarzını benimsemiş, ancak Batı ile İslâm dünyası karşı karşıya geldiğinde İslâm'ı temsil edenlerin safında yer alan kayda değer bir "ara kitle" bulunmaktadır. Söz konusu ara kitle, Mısır'da darbecilerin safına itilirken/çekilirken; Türkiye'de darbeye karşı net bir duruş sergilemiştir. İkinci husus, Türkiye'deki milliyetçi geleneğin son tahlilde Batı-karşıtı bir tabiata sahip olmasıdır. 15 Temmuz, milliyetçi kesim

⁵³ Batı kamuoyunda Türkiye'nin belirli aralıklarla "eksen kayması" yaşadığına yönelik ithamların söz konusu hususa işaret ettiği bilinmektedir.

⁵⁴ Son dönemde yükselen bir güç olarak buna Çin de dâhil edilebilir. Erdoğan da bir dönem AB/NATO'ya alternatif olarak Rusya ve Çin'in öncülüğündeki "Şangay İşbirliği Örgütü"nü gündeme getirmiştir.

⁵⁵ Batı, Türkiye'de kendisi açısından "meşru olmayan dindarlık" anlayışlarını uzun bir süre FETÖ eliyle tasfiye etme çabasında olmuştur.

⁵⁶ <http://www.internethaber.com/gulene-kefil-olan-abdli-isimler-soke-etti-647593h.htm> Erişim Tarihi: 01.08.2016

açısından yeni bir “milli mücadele” şeklinde algılanmıştır. Mısır’da milliyetçi akımlar ise, genel olarak Batı yanlısı bir karaktere sahiptir.

Batı’nın darbe girişiminin Mısır’dakinin aksine Türkiye’de gerçekleşmemesi devlet içerisindeki güç dengeleriyle de bağlantılıdır. Erdoğan, yaklaşık 13 yıllık bir sürede -tek başına iktidar olmanın verdiği olanaklarla- devletin mekanizmasını büyük ölçüde dizayn etme imkânını yakalamıştır. Ekonomik açıdan ise halkın yaşam standartlarını eskiye nazaran iyileştirmiştir. Mursi’nin bir yıllık iktidarı ise, “muktedir” olmasına yetmeyecek kadar kısa bir süredir. Ayrıca Mısır’da medya aşırı bir Mursi düşmanlığı yaparken; Türkiye’de hükümete yakın medya organlarının sayısı oldukça fazladır. Bu bakımdan toplumun kanaatlerine tesir etmesinde medya, -özellikle “ara kitleler” açısından- önem arz etmektedir.

2.2.1. Batılı Devletlerin Darbe Girişimine Yönelik Tavrı

15 Temmuz gecesi gerçekleştirilen darbe teşebbüsünde ABD başta olmak üzere Batı’nın desteğini, somut olarak tespit etmek de mümkündür. Darbe girişiminin ilk anlarından itibaren Batı dünyası, meseleyi “demokratik sistemin dışına çıkılan bir olağanüstülük” olarak görmek yerine, iki meşru taraf arasındaki doğal bir rekabet gibi algılamayı tercih etmiştir. Bu süreçte meydanlarda ölümü göze alarak iradesine sahip çıkan yüzbinlerce insan, darbecilerin katliamları, kamu binalarının bombalanması ve devlet erkânına yönelik suikast girişimleri adeta görmezden gelinerek; bu başarısız girişimin “Erdoğan’ın elini güçlendireceği” tezleri yoğun olarak dillendirilmeye başlanmıştır. Hatta yapılan açıklamalar, belirtilen “endişeler” ve medyanın yaklaşımları darbecilerden taraf oldukları izlenimini uyandırmıştır.

Batı’nın darbe girişimine karşı duruşunu tespit etmek için yetkililerin ilk açıklamalarına ve medya/düşünce kuruluşlarının yayınlarına bakmak yerinde olacaktır. Darbe girişiminin ilk saatlerinde bir açıklama yapan ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, darbe girişimini kınamadan “istikrar, barış ve süreklilik” vurguları yaptı.⁵⁷ Daha sonra Kerry, darbenin “parlak bir şekilde planlanmadığını” ifade eden görüşler serdetti.⁵⁸ Başka açıklamalarında ise Türkiye’yi “darbecilerin hukukunu gözetmesi” noktasında uyardı. ABD Dışişleri Sözcüsü John Kirby de, “darbecilerin tutuklanmalarının endişe verici olduğunu” belirterek darbe girişimine adeta çanak tuttu.⁵⁹ Ortadoğu’daki ABD operasyonlarını yöneten CENTCOM’un komutanı General Votel, tutuklanan darbeci generaller için “ABD’nin Türk ordusundaki yakın müttefikleri tutuklandı” şeklinde açıklama yaparak darbenin ABD ortaklığıyla gerçekleştirildiği kanaatini besledi.⁶⁰ ABD Başkanı Obama’dan, “seçilmiş hükümetin yanındayız” mesajı geldiyse de, bu açıklama girişimin başarısızlığa uğradığının anlaşılmasından sonra gerçekleşti

⁵⁷ <http://www.gazetevatan.com/kerry-turkiye-icin-istikrar-umuyorum-967252-gundem/> Erişim Tarihi: 01.08.2016. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu, Kerry’nin bu açıklamasına yönelik olarak darbenin arkasında ABD’nin olduğunu belirtmiştir. <http://www.yenisafak.com/gundem/darbe-girisiminin-arkasinda-abd-var-2495442> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁵⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/dunyadan-secilmis-hukumete-guclu-destek-40150226> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁵⁹ <http://www.ensonhaber.com/abd-tutuklamalar-endise-verici-2016-07-28.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁰ <http://www.aksam.com.tr/dunya/abdli-generalden-itiraf-darbeciler-muttefikimiz/haber-537167> Erişim Tarihi: 01.08.2016

ve dolayısıyla samimiyetsiz olarak yorumlandı. Süreç içerisinde ABD'nin, Gülen'in iadesi noktasında da mümkün oldukça güçlü bir direnç göstereceği anlaşıldı.⁶¹

ABD'nin darbe girişimine gösterdiği yaklaşımın bir benzerini de Avrupa Birliği gösterdi. Darbe girişimini oldukça geç ve yetersiz bir şekilde kınayan AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, “darbecilerin bireysel haklarına saygı gösterilmesi ve demokrasi noktasında hassas olunması” uyarısını yaptı. Ayrıca darbeci cuntaya yönelik idam uygulamasının gerçekleşmesi halinde “Türkiye'nin AB üyesi olamayacağı” ifade etti.⁶²

Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Marc Ayrault, darbeyi kınamamakla kalmadı “şüpheli” bulduğunu ve başarısız darbe girişiminin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a muhaliflerini susturmak için “açık çek” anlamına gelmediğini söyledi. İngiltere Başbakanı Theresa May, darbe girişimini diğer AB ülkeleri gibi başarısızlığa uğradıktan sonra adeta “dil ucuyla” kınadı ve “hukukun hâkimiyeti” çağrısı yaptı.⁶³ Almanya Başbakanı Merkel, girişimi mevkiidâşlarına göre erkence ve daha net bir şekilde kınasa da,⁶⁴ Almanya da, darbe sonrası gelişmelerden diğerleri gibi “endişeli” olduğunu bildirdi.⁶⁵ İsrail Başbakanı Netanyahu, darbeyi kınamadan yaşananları “dramatik” olarak nitelendirdi ve geliştirilen ilişkilerin devamını arzuladıklarını ifade etti.⁶⁶ Son olarak BM, darbeyi kınamaya yönelik bir karar tasarısı hazırladıysa da, darbeci Sisi yönetimindeki Mısır tasarımı veto etti.

Görüldüğü üzere Batılı güçler, darbeyi güçlü bir şekilde kınayıp halk iradesinin yanında durmak yerine sadece “darbecilerin hukukuna” yönelik endişelerini ileri sürmekle yetinmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın helikopterle kaçan darbeci 8 askerin iltica mülakatlarını 19-25 Ağustos tarihlerine ertelemesi de önemli bir gelişme olarak okunmalıdır. Bu durum darbecilerin Batılı güçler tarafından korunmak istendiğinin -en azından mümkün oldukça direnileceğinin- işaretidir.

2.2.2. Batılı Medya ve Düşünce Kuruluşlarının Yayınları

Batı'nın darbe girişiminin neresinde durduğunun ve nasıl bir yaklaşım sergilediğinin tespiti açısından düşünce ve medya kuruluşlarının yayınları da önem arz etmektedir. Zira söz konusu kuruluşlar, bütün dünya tarafından yakından takip edilmektedir. Bu nedenle Batı kamuoyunun

⁶¹ ABD'nin darbe destekçisi olarak yorumlanmasında yapılan açıklamaların da ötesinde bazı ciddi iddialar bulunmaktadır. İncirlik Üssü'nden darbecilere yakıt, ikmal ve jet desteği yapıldığı ileri sürülmektedir. http://www.milligazete.com.tr/incirlik_darbe_vuruyor/417137 Erişim Tarihi: 01.08.2016. Ayrıca darbe teşebbüsünün darbe sürecini hazırlayan ve yöneten unsurlar arasında ISAF Komutanı General John F. Campbell'ın bulunduğu ve darbeye destek amacıyla Nijerya'da bulunan UBA Bank şubesinden CIA aracılığı ile ciddi para akışı sağlandığı iddia edilmektedir. <http://www.yenisafak.com/dunya/kalkismayi-yoneten-abdli-komutan-2499022> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶² <http://www.abhaber.com/darbe/> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶³ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/ingiltere-basbakani-mayden-darbe-girisimi-hakinda-aciklama-261671.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁴ <http://www.ahaber.com.tr/dunya/2016/07/16/almanya-basbakani-merkel-darbe-girisimini-en-sert-sekilde-kiniyorum> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁵ <http://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-/3428823.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁶ <http://www.aksam.com.tr/dunya/israilden-flas-turkiye-aciklamasi/haber-533978> Erişim Tarihi: 01.08.2016

tutumunun, hem darbe girişiminin seyrini hem de dünya kamuoyunun yaşananlara tepkilerini etkileyebilecek mahiyete sahip olduğu bilinmektedir.⁶⁷

15 Temmuz gecesi darbe girişimi dünyada gündemin ilk sıralarına yerleşti. Yaşananların belirli bir ana kadar tam olarak anlaşılabilmesi, kamuoyunu manipüle etmeye dönük hamleleri kolaylaştırdı. Söz konusu hamleleri yapanların başında “Gölge CIA” olarak tanımlanan ABD merkezli düşünce kuruluşu Stratfor (Strategic Forecasting-Stratejik Öngörü) gelmekteydi. Stratfor, darbe girişiminin ilk anlarından itibaren yoğun bir şekilde veri ve analiz paylaştı. Bunlar içerisinde darbecilere destek mahiyetinde birçok unsur bulunmaktaydı. Darbecilerin açıklamalarını detaylı bir şekilde aktaran kuruluş, Erdoğan’ın “otoriterleşmesinin” bu duruma sebep olduğunu ileri sürerek süreç boyunca adeta darbe propagandası yaptı. Hatta darbeye direnen kitleleri “karşı-darbeci” ilan etti⁶⁸ ve askerlerin kitleler tarafından linç edildiği bilgilerini analizlerinde işledi.⁶⁹ Stratfor’un darbe karşısındaki tutumu, girişimin “örtülü bir CIA darbesi” olduğuna dair kanaatleri güçlendirdi.

Stratfor, yukarıda ifade edilen tutumunun da ötesine geçerek darbenin aktif bir bileşeni olduğunu neredeyse ilan eden hamleler yaptı. İlk olarak, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Almanya’da sığınma istediği” şeklindeki Amerikan MSNBC kanalının yalan haberini twitter hesabından paylaştı. Böylelikle halkın ve hükümetin darbeye teslim olmasının psikolojik zeminini hazırlamaya çalıştı. Daha sonra Erdoğan’ın uçağı havadayken koordinatlarını paylaşarak adeta darbecilere suikast yapılması için hedef gösterdi. Darbe girişimine “meşruiyet” kazandırmaya dönük olarak ise, Erdoğan’ın Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı %52 oy oranını %13 küsur olarak gösterdi.⁷⁰

Stratfor’un adeta “darbe koordinatörü” gibi yayınlar yapmasının yanında Batı medyasının önde gelen kuruluşları da, darbe girişimini “oryantalist, İslamofobik ve darbe yanlısı” bir yaklaşımla ele aldı.⁷¹ Başka bir deyişle darbe karşıtı yayın yapmak bir yana, çoğu zaman manipülatif bir dil kullanmaktan ve darbeye karşı duran halka hakaret etmekten çekinmedi. Erdoğan’a darbeyi hak eden “kuşatılmış acımasız Başkan”, darbeye direnen kitlelere İŞİD tipi radikal gruplar; darbecilere ise “hükümete karşı hakları korunması gereken bireyler” profili çizilmeye çalışıldı. Amerikan televizyonu Fox News’in politika yorumcularından Ralph Peters, “Eğer darbe başarılı olsaydı, İslamcılar kaybedecek, biz kazanacaktık” ifadelerini kullanırken, Ben Shapiro da “İslamcı Başkan Erdoğan’a karşı askeri darbe. Bu çok iyi bir gelişme” diyerek darbecilerin safına iştirak etti.⁷² Ayrıca yine Fox News’te darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasını, “Türkiye’nin İslâmlaşmasının

⁶⁷ Darbe girişimi başlamadan önce Batı kamuoyunda Türkiye’ye yönelik “darbe senaryolarının” dolaşıma sokulmaya başlandığı da göz ardı edilememelidir. Yayınlanan bazı yazılar için bkz: <http://www.ahaber.com.tr/analiz/2016/07/21/ciaden-darbe-itirafi> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁸ <http://ortadogugunlugu.blogspot.com.tr/2016/07/stratfordan-4-darbe-yazisi.html?m=1> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁶⁹ <https://www.stratfor.com/weekly/coup-audacious-turkeys-future> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁰ <http://www.trthaber.com/haber/gundem/stratforun-misyonu-mercek-altinda-263323.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷¹ Batı medyası, Temmuz 2013’de, Mısır’da gerçekleştirilen darbeye yönelik olarak da benzer bir yaklaşım sergilemişti. Hatta ileri sürülen argümanlar ve kullanılan kavramlara bakıldığında genellikle paralellik arz ettiği görülebiliyor.

⁷² <http://www.ensonhaber.com/abdli-emekli-asker-darbe-olsaydi-biz-kazanacaktik-2016-07-17.html> Erişim Tarihi: 01.08.2016

engellenmesinde son umudun yitilmesi”⁷³ ve “iyilerin kaybetmesi” şeklinde değerlendiren yorumlar yapıldı.⁷⁴

New York Times gazetesinin sosyal medya hesabından paylaştığı analizinde “Erdoğan takipçileri koyundur ve Erdoğan kendilerine ne söyleser onu yaparlar” cümleleri yer aldı.⁷⁵ Ekonomist Dergisi ve Daily Telegraph gazetesi, Erdoğan’ın otoriterleşmek için fırsat yakaladığı; Independent gazetesi, “komplo teorisyenlerinin darbe girişiminin Erdoğan tarafından tasarlandığını iddia ettiği”; Finansal Times gazetesi, “Erdoğan’a oy vermeyen seçmenlerin endişe içinde olduğu” şeklinde haberler yaptı. The Times gazetesindeki analizde, “Türkiye’deki darbenin başarısız olmasının demokrasiyi kurtarmadığını aksine gömdüğü”; Foreign Policy’deki analizde, “Erdoğan’ın kendisinden başka suçlayacağı kimse olamayacağı” ifadeleri yer aldı.⁷⁶ Foreign Policy dergisinin askeri uzmanlarından Edward Luttwak, “başarılı darbenin ilk kuralı olan hükümetin başını ele geçirme ya da öldürmeyi gerçekleştirmediler” diyerek adeta darbecilere teessüf etti.⁷⁷ Foreign Affairs’te Steven Cook ise, dışarı çıkan halkın "sevinç duyacağı yerde ordunun Erdoğan’ı görevinden uzaklaştırma girişimine öfkelenmesini" söyleyecek kadar darbecilerin safında yer aldı.⁷⁸

Sonuç olarak, 15 Temmuz darbe girişiminin görülen aktörü FETÖ, yetkililerin yaptığı açıklamalar ve düşünce-medya kuruluşlarının gerçekleştirdikleri yayınlardan hareketle “sezilen” aktörü ise, Batılı küresel güç odaklarıdır. Yetkililerin birinci ağızdan yaptıkları açıklamalar ve medyanın darbe girişimi karşısındaki tutumları, söz konusu hususu açıkça ortaya koymaktadır.

3. DARBE GİRİŞİMİNİN AMAÇLARI

FETÖ, 15 Temmuz darbe girişimiyle Türkiye’nin yönetim mekanizmasını ele geçirmeye kalkışmıştır. Ancak meydanlara çıkan sivil halka karşı katliamlara girişilmesi, başta TBMM olmak üzere kamu binalarının bombalanması, Cumhurbaşkanı’na suikast girişimi ve Batı’nın destek mahiyetindeki yaklaşımları göstermektedir ki; yaşananları sadece “demokratik sistemin usullerinin ihlal edilmesi” olarak görmek eksik bir yaklaşım olacaktır.

Batı’nın, dünya egemenliğini son iki yüzyıldır İslâm dünyasından almış olması, İslâm dünyası üzerindeki tasarruflarının da artmasına sebebiyet vermiştir. Fiili ve kültürel işgal girişimleri, iktisadi kaynakların sömürülmesi ve siyaseten bağımlı hale gelinmesi bu durumun somut bazı sonuçlarıdır. İslâm dünyasında siyaset ve ordunun merkezi bir konum teşkil etmesi ise, doğrudan ele geçirilmesine

⁷³ <http://www.birgun.net/haber-detay/fox-news-ten-iliginc-degerlendirme-darbe-turkiye-nin-son-umuduydu-120375.html>

Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁴ <http://www.tgrthaber.com.tr/dunya/fox-news-te-darbe-girisimiyle-iligili-skandal-yorum-134296> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁵ <http://www.yenisafak.com/dunya/new-york-timestan-darbeve-direnen-turk-halkina-hakaret-2497230> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁶ <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/bati-medyasi-telasta/612114> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁷ <http://www.aksam.com.tr/dunya/bati-darbe-olmadigi-icin-uzuldu/haber-534045> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁷⁸ <http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/07/20/darbe-karsiti-turk-halkina-amerikan-medyasindan-hakaret> Erişim Tarihi: 01.08.2016

yönelik çeşitli güçlerin sürekli mücadele halinde olmasını getirmiştir. Ayrıca askeri yapılanmalar -bilhassa NATO üzerinden- Batı'ya bağımlı bir şekilde dizayn edildiğinden, dış güçlerin nüfuz etmesine müsait bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, küresel emperyalist güçlerin yerli işbirlikçileri eliyle gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişiminin amaçlarını ana hatlarıyla şöyle sıralamak mümkündür:

- İslâm dünyasının sistematik bir sömürüye tabi tutulması ve Batı ile ilişkilerinin bağımlılık düzleminde gerçekleşmesi, Batı'nın gerek bütüncül iç sisteminin gerek küresel hükümdarlığının dayanağını oluşturan saiklerin başında gelmektedir. Müslüman halkların Batı egemenliğini -her türlü projeye rağmen- tam anlamıyla içselleştirmemesi ise, İslâm dünyasına yönelik askerî darbelerin Batı nezdinde önemli bir “toplumsal mühendislik aracı” olarak görülmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, 15 Temmuz gecesi gerçekleştirilen darbe teşebbüsü, ilk olarak İslâm dünyasındaki Batı'ya karşı her geçen gün daha fazla belirginleşen bağımsızlaşma temayüllerini öncelikle sekteye uğratmayı, son kertede ise tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.
- 15 Temmuz darbe kalkışması, İslâm dünyası içinde önemli bir konumu bulunan Türkiye'nin son yıllarda ivme kazanan yükselişine yönelik bir girişimdir. FETÖ yapılanması tarafından, Türkiye'nin dış politikadaki “eksen kaymaları” başta olmak üzere bağımsızlaşma eğilimlerinin bertaraf edilmeye çalışılmasıdır. Türkiye'nin dünya güç dengelerini değiştirecek aktif bir özne olmayı hedefleyen gelecek projeksiyonlarından vazgeçip, içe kapanık ve pasif bir konumda tutulması arzusunun yansımasıdır. Özellikle Sykes Picot Antlaşmasının yüzüncü yılını doldurduğu ve Soğuk Savaş sonrası yeni bir düzen arayışının devam ettiği bir süreçte, Türkiye'nin kurulacak yeni düzene müdahil olması istenmemektedir.
- Darbe sonrası TBMM'nin ve siyasi partilerin kapatılması, siyasilere ve muhalif kesimlerin hapsedilmesi, medyanın kontrol altına alınması, STK'ların faaliyet alanlarının daraltılması gibi uygulamalar yoluyla iç kamuoyunun bastırılması hedeflenmiştir. Başka bir ifadeyle, 12 Eylül darbesi sonrası Türkiye'sine dönüş amaçlanmıştır.
- Bir ülkenin veya toplumun tam bağımsızlık kazanabilmesi güçlü bir liderliği gerektirdiği için, Erdoğan'ın şahsı da doğrudan hedef alınmıştır.⁷⁹ Batı kamuoyunda sıklıkla Erdoğan'ın kendileri açısından “güvenilmez bir karaktere sahip olduğu” ifade edilmektedir.
- Darbe teşebbüsü, Türkiye'nin dış politikaya yönelik yaklaşımlarının yanı sıra, içeride de toplumun İslâmileşmesini engellemeyi amaçlamıştır. FETÖ'nün özellikle imam-hatipler, Kur'an kursları, başörtüsü gibi konularda hükümeti Batı'ya “otoriter İslâmcı” olarak fişlediği görülmektedir.
- Son yıllarda gerçekleştirilmeye çalışılan ekonomik ve teknolojik atılımlar da, darbenin -Batı açısından- gerekçelerindedir. Küresel kapitalist ekonomik sistemin son yıllarda deyim

⁷⁹ Küresel ölçekte birçok güç merkezinin “liderlik krizi” yaşadığı bilinmektedir. Türkiye'de Erdoğan'ın yerini tam manasıyla dolduracak bir lider adayının bulunmadığı da sıklıkla dile getirilmektedir.

yerindeyse darboğaza girmesi ve sürekli krizler yaşayarak kırılğan bir durumda bulunması önemli bir unsurdur. Batı, Türkiye'nin kendilerine dünya pazarlarında güçlü bir rakip olma -en azından kendi gereksinimlerini karşılayacak yeterli üretim kapasitesine sahip olma- ihtimalini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Özellikle silah sanayisinde üretime geçilmesi, dünyaya silah ihraç eden Batı ülkelerinin çıkarlarını zedelemektedir. Askeri darbelerin ekonomiye doğrudan ve dolaylı olumsuz etkileri düşünüldüğünde tablo daha da netleşmektedir.

- Darbe sonrası oluşacak olası tepkilerin kanalize edilerek bir “iç savaş” planlaması yapıldığı söylenebilir. Etnik ve mezhep temelli sorunlar derinleştirilerek, Türkiye'nin enerjisinin kendi iç sorunlarıyla tüketilmesi amaçlanmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki hassas durum, darbe sonrası daha kanlı bir sürecin başlamasına neden olabilecek potansiyele sahiptir. Darbeci güçler, ülkenin “Suriyeleştirilmesine” yönelik olarak darbenin fonksiyonel olduğunu düşünmektedir.
- Darbe sonrası TSK başta olmak üzere devleti oluşturan unsurların, bölgenin yeniden dizayn edildiği kritik bir süreçte birçok açıdan tahribata uğrayarak etkisiz konumda kalması hedeflenmiştir. Girişimin özellikle Suriye meselesi ve Musul operasyonuna bakan veçheleri önem arz etmektedir. Nitekim darbe sonrası TSK'nın operasyonel gücünün büyük ölçüde kırıldığı söylenebilir.
- Türkiye'nin Mısır gibi Batı yanlısı “ulusal sağ” bir hükümet tarafından idare edilmesi amaçlanmıştır. Her ne kadar Batı tarafından “ulusal sol” bir hükümet arzulansa da, Türkiye'nin sosyolojisi buna uygun olmadığından “ulusal sağ” ya da “Baticı sağ ve solun bileşiminden oluşan bir uzlaşma-merkez partisi”nin iktidara getirilmesi düşünülmüştür. Bu bağlamda, Meral Akşener'in darbe sonrası Başbakan olacağı iddia edilmiştir.⁸⁰
- FETÖ, on yıllardır hazırladığı bir süreci akamete uğrattıkları için başta Erdoğan olmak üzere hükümet erkânından ve kendisine yönelik bütün toplumsal muhalefet unsurlarından intikam almayı hedeflemiştir. YAŞ kararları öncesi “uyuyan hücrelerinin” deşifre olup tasfiye edilme ihtimali üzerine, etkili bir hamle yapıp tüm gücü ele geçirmeyi arzulamıştır.
- FETÖ'cülerin, darbenin ardından Fethullah Gülen'i “beklenen Mehdi” ilan ederek hem Türkiye'de hem de diğer İslâm ülkelerinde Batı'nın projelerini daha etkin bir şekilde yürütebileceği bir konuma getirmeyi amaçladığı söylenebilir.

4. DARBE GİRİŞİMİNİN AKÂMETE UĞRAMA NEDENLERİ

FETÖ'nün, 15 Temmuz Cuma gecesi küresel güçlerin desteğiyle giriştiği darbe kalkışması, ertesi gün önemli ölçüde kontrol altına alındı. Gerisinde büyük acılar bırakan bu teşebbüsün başarısız olmasının arka planındaki nedenler kamuoyu tarafından irdelenmeye başlandı. Ancak darbe girişimiyle bağlantılı oldukları düşünülen kimselere yönelik başlatılan soruşturma ve sorgulamaların

⁸⁰ <http://haber.star.com.tr/politika/gokcek-fetonun-basbakan-adayi-meral-aksenerdi/haber-1129759> Erişim Tarihi: 01.08.2016

devam ediyor olması, darbe girişiminin akamete uğrama nedenlerini tam olarak tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Zira henüz netleştirilmeyen birçok unsur ve cevaplanmayı bekleyen pek çok soru mevcuttur. Ancak şimdiye kadar kamuoyuna yansıyan ya da gözlemlenebilen verilerden hareketle darbe girişiminin akâmete uğramasındaki temel nedenleri ve etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Darbe girişiminin akamete uğramasında en önemli etken; milletin, istiklalinin ve istikbalinin hedef alındığını düşünerek sokaklara dökülmesi olmuştur. Darbeci cunta tarafından tanklar, helikopterler ve ağır silahlarla gerçekleştirilen acımasız katliamlara rağmen sokaklar ve meydanlar terk edilmemiş, olağanüstü bir direnç gösterilmiştir. Milletin iradesine sahip çıkma ve ülkenin küresel odakların istekleri doğrultusunda dizayn edilmesini engelleme adına gösterdiği güçlü refleks, darbecilerin bütün hesaplarını alt-üst etmiş ve girişimlerini sekteye uğratmıştır. Özellikle işgal edilen birçok kurumun ve alanın halkın güvenlik güçleriyle koordineli hareket etmesi sonucu kurtarılması, milletin darbe girişimine aktif müdahalesini göstermiştir.
- Darbeye karşı çıkan kitlenin ana gövdesini İslâmi kesimler oluştursa da; sokaklara dökülen ve meydanları dolduranlar içerisinde, toplumun farklı kesimlerinden insanların da bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Atılan sloganların içeriğinden asıl motivasyon unsurunun “İslâm” olduğu açıktır. Ancak farklı siyasi duruşlara, ideolojik yatkınlıklara, yaşam tarzlarına ve etnik kökenlere mensup olunmasına rağmen; millet bir bütün olarak iradesine sahip çıkma refleksi göstermiştir. Darbe karşıtı güçlü bir koalisyonun tesis edilmesi, darbenin amacına ulaşamamasında önemli bir etkiye sahiptir. Zira darbecilerin “Erdoğan ve hükümet karşıtı” cepheden destek umduğu öngörülebilir.
- FETÖ’nün uzun yıllar boyunca mağdur ettiği geniş bir toplumsal kesim mevcuttur. Söz konusu kesimler, FETÖ’nün sınırlı derecede güç sahibi olduğu dönemlerde bile ne kadar tehlikeli olduğunu yaşayarak öğrenmiştir. Bu bağlamda, sistemin bütününe hâkim olunması durumunda ülkenin nasıl bir felakete sürükleneceğini gören bu toplumsal kesimler, darbeye karşı durmuştur.
- FETÖ’nün kendisine aktif destek verecek toplumsal bir kitlesi mevcut değildir. Zaten kitlesel bir desteği olmadığından darbeye yönetimi ele geçirmeye çalışmıştır. Bu durum toplumda karşılığı olmayan FETÖ’nün yalnızlaşarak başarısız olmasına yol açmıştır.
- Darbe girişiminin engellenmesinde, kendisine suikast yapılacağını öğrendiği halde soğukkanlılıkla süreci yönetmeyi başaran ve canlı yayına bağlanarak güçlü bir şekilde milleti meydanlara çıkıp darbeye karşı koymaya davet eden Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliği de, kuşkusuz en önemli etkenlerdendir. Erdoğan’ın darbe girişimi karşısındaki dik duruşu, millete ve güvenlik güçleri içindeki FETÖ mensubu olmayan geniş bir kesime büyük bir psikolojik motivasyon sağlamıştır.

- Darbecilerin TRT ekranlarında bildirilerini zorla okuttukları sıralarda, Diyanet'in camilerden "sela" okutması, milletin darbe karşıtı iradesine güç katmış ve darbecilerin esasen cihad edilmesi gereken "işgalciler" oldukları düşüncesini beslemiştir.
- Askeriyede olağanüstü bazı hareketliliklerin yaşandığı bilgisinin istihbar edilmesi, darbeci cuntanın panikleyerek planlanandan önce harekete geçmesini sağlamıştır. Elde edile bilgiler, darbe girişiminin gece saat 03.00'da gerçekleştirileceği yönündedir. Ancak hesaplanandan yaklaşık 5-6 saat önce girişilmesi, darbeciler arasında koordinasyon eksikliklerine neden olmuştur. Bu durum suikast yapılacak olan Cumhurbaşkanı'nın darbeciler tarafından ele geçirilmesini engellemiş, teşebbüsün Ankara-İstanbul ağırlıklı tutulmasını sağlamış, güçlü birliklerin meydanları ve kamu kurumlarını kontrol altına almasını engellemiştir.
- Darbe girişiminin emir-komuta zinciri olarak ifade edilen "hiyerarşik" bir mahiyette gerçekleşmediğinin anlaşılması; başka bir deyişle FETÖ yapılanmasına mensup bir grup askerin komuta kademesini de alıkoyarak bir hareket içerisinde olduğunun açıklanması etkili olmuştur. Ayrıca Başbakan Binali Yıldırım'ın girişimi darbe yerine "kalkışma" olarak adlandırması ve gereken tedbirlerin alınıp asilerin cezalandırılacaklarını ifade etmesi, gerek toplumun gerekse güvenlik güçlerinin daha etkin bir karşı duruş sergilemesine sebebiyet vermiştir.
- Ordu içerisinde Genelkurmay Başkanı'nın darbe bildirisini imzalamaması, kuvvet komutanlarının direnç göstermesi, "milliyetçi-muhafazakâr" ile "ulusalcı-Avrasyacı" olarak bilinen kesimlerin darbeye destek vermemesi, I. Ordu Komutanı Org. Ümit Dündar'ın basına yaptığı açıklama ve TSK'nın en seçkin birimlerinden olan Özel Kuvvetler Komutanlığı'nda darbeci üst düzey bir ismin öldürülmesi gibi hadiseler darbenin püskürtülmesinde etkili olmuştur.⁸¹
- 2013 yılından beri FETÖ mensuplarından temizlenmeye çalışılan⁸² Polis teşkilatının hükümetin yanında durarak darbeye geçit vermemesi de darbenin akamete uğramasının en önemli nedenleri arasındadır.
- Darbe girişimi karşısında eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun yaptıkları sert kınamalar da, hükümeti oluşturan AK Parti'nin bütünlüğünü koruduğu izlenimini güçlendirmiş; toplumun bu yönde dezenformasyona uğramasını engellenmiştir.
- Darbe girişiminin ilk saatlerinde İsmail Kahraman başkanlığında TBMM'nin; oldukça net ve kararlı bir duruş sergilemesi, bombalara hedef olunmasına rağmen geri adım atmaması,

⁸¹ FETÖ'cü darbe girişimine Ordu'nun içerisinden ciddi bir destek gelmemesine rağmen, kamuoyunda bazı sorular hâlâ yanıtlarını beklemektedir. Genelkurmay Başkanlığı'nın ordu içinde darbeye kalkışanların sayısını %1,5 olduğunu belirtmiştir. Açıklamayı doğru kabul edecek olursak, doğal olarak ordunun geri kalan unsularının katliamlar ve bombalamalar karşısında neden harekete geçmediği ciddi bir muammadır.

⁸² Bu noktada "temizlenmenin" önemli bir boyutunun "Doğu'ya sürülme" olarak uygulandığı belirtilmelidir. Aynı husus, yargı kurumundaki tasfiyelerde de görülmüştür. Böylelikle Türkiye'nin Batı kesimi rahatlatılırken, yıllarca mağdur olan Kürt kesimi, FETÖ'cü çetelerin insafına bırakılmıştır. Söz konusu çetenin son birkaç seçimidir HDP'ye oy verdiği gerçeği ise, oynanan oyunun ve bölge halkının makûs talihinin ne denli girift bir karakter kazandığını açığa çıkarmaktadır.

Meclis'te bulunan siyasi partilerin ortak bir tavır takınması darbe teşebbüsünün başarıya ulaşmasının engellenmesinde tesirli olmuştur. Ayrıca başta HÜDA-PAR ve SAADET Partisi olmak üzere Meclis'te bulunmayan partilerin, çeşitli kanaat önderlerinin ve STK'ların da darbeye tepki gösterip kitlelerini meydanlara çıkmaya davet etmesi önemli bir unsurdur.

- İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve haberleşme ağlarının nicelik ve nitelik açısından çeşitlilik arz etmesi de önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Özellikle ana akım medya, darbeye destek vermemiş ve toplumu doğru bilgilendirme vazifesini icra etmiştir. Ayrıca sosyal medyanın da, girişimin akamete uğramasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Medyanın özgür kalması, darbenin mahiyetinin doğru bir şekilde idrak edilmesine ve toplumun darbe karşılığında bazı alanlara kanalize edilebilmesine imkân sağlamıştır. 28 Şubat post-modern darbesinden önceki darbelerde, TRT'yi ele geçirmek yeterli olmuştu. 28 Şubat'ta ise ana akım medya çeşitliliğine rağmen darbeye destek verilmiştir. Ancak 15 Temmuz darbe girişiminde bu durumun yaşanmaması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

5. DARBE GİRİŞİMİ SONRASI MUHTEMEL GELİŞMELER VE İSLÂM DÜNYASININ GELECEĞİ

15 Temmuz darbe girişimi karşısında millet, yek vücut olarak emperyal ölçekli darbe girişimini püskürtmüş ve olası bir girişime karşı çıkmak için ülkenin her yerinde hâlâ nöbetlerini sürdürmektedir. Emperyal odaklara karşı üzerine düşeni ifa eden millet, bundan sonra benzeri girişimlerin hâsıl olmaması için görevi hükümet başta olmak üzere siyasi parti ve sivil toplum örgütlerine devretmiştir. Dolayısıyla darbe girişimi sonrasında sergilenecek kararlı duruş, 15 Temmuz tarihini özelde Türkiye genelde ise tüm İslam dünyası için bir milat haline getirecektir. Son birkaç yüzyıldır tedrici olarak kabuğuna çekilen ve Batı ile ilişkileri “bağımlılık” düzleminde gerçekleşen İslâm dünyası; 15 Temmuz'un kısa, orta ve uzun vadedeki etkileriyle yeniden ayağa kalkabilecek, kademeli olarak bağımsızlığını elde edebilecektir.

Ancak İslâm dünyasındaki uyanışın emarelerinin belirginleşmesi karşısında küresel güç odaklarının, bu durumu sabote etmek için çeşitli yollara başvuracağını kestirmek güç değildir. Batı'nın öncelikli hedeflerinden olan Türkiye ve Erdoğan'a yönelik darbe yapamayınca “hizaya çekmeye ve diz çöktürmeye” dönük bazı hamleleri devreye sokması mümkündür. Şüphesiz bu hamleler arasında askeri darbeler, suikastlar, bomba patlatmalar olabileceği gibi; sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan bazı girişimler de bulunabilir.

Dünyadaki finans piyasaları üzerinde ABD'li para spekülâtorlerinin etkisi bilinmektedir. Askeri darbe girişiminin başarısızlığa uğraması, “ekonomik tetikçiler” vasıtasıyla iktisadi darbeleri gündeme getirebilir. Bu bağlamda, Batılı güçlerin projelerine onay vermeyen Türkiye halkını ekonomik darboğaza sokmaya dönük girişimler ihtimal dâhilindedir. Darbe girişimi sonrası kredi kuruluşlarının

Türkiye'nin puanını düşürmesi de, bu minvalde değerlendirilebilecek bir olgudur. Ancak darbe sonrası Türkiye'nin ekonomik olarak ciddi anlamda etkilenmediği görülmektedir. Ayrıca Rusya'nın "Türkiye ile vize rejimini görüşme kararı aldıklarını"⁸³ açıklaması, Katar'ın 4 milyar dolarlık yatırım yapması ve Suudi Arabistan'ın 250 milyar dolar⁸⁴ ile 550 milyar dolar⁸⁵ yatırım yapacağına dair iddialar, Türkiye'yi iktisadi olarak rahatlatıcak gelişmelerdir.

Darbenin başarısızlığa uğraması nedeniyle adeta "hayal kırıklığı" yaşayan küresel güçlerin, Türkiye'deki sosyo-kültürel fay hatlarını harekete geçirmeye yönelik müdahaleler yapmayı hesapladıkları tahmin edilmektedir. Özellikle etnik ve mezhep temelli bazı sorunların körüklenmesi, Türkiye'de sivil ve kamu alanlarına yönelik bombalama gibi eylemlerin yapılması arzulanmaktadır. Esasen PKK ve IŞİD aracılığıyla Türkiye'nin yaklaşık son bir yıllık atmosferinin arka planında da söz konusu güçlerin tahriklerinin ve yönlendirmelerinin katkıları göz ardı edilmemelidir. Hatta bu eylemlerin halk nezdinde psikolojik olarak "darbeye müsait bir zemin" oluşturma amaçlarının da bulunduğu bilinmektedir. Darbe sonrası küresel odaklar, bu güçlerin aktif bir şekilde tekrar eylem yapabilmesinin önünü açarak teşvik edebilir.

Türkiye'nin darbe girişimini atlatması, dış politikaya yönelik bazı yaklaşımların değişmesini de beraberinde getirebilir. Özellikle Batı/NATO/ABD bloğu ile sorunların derinleşeceği görülmektedir. ABD'li yetkililerin ve medyanın darbe yanlısı tutumları, İncirlikte bulunan NATO üssünün darbe girişimine olan katkıları, Gülen ve darbeci kaçak askerlerin iadesindeki yaşanabilecek gerilimler gibi hususlar; Türkiye'nin yönünü Batı'dan tedrici olarak Doğu blokuna çevirmesine ve Rusya⁸⁶ ile daha fazla yakınlaşmasına sebebiyet verebilir.⁸⁷ Bu da, Türkiye açısından önem arz eden Suriye sorununu başka bir boyuta taşıyabilir.

Darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, İslâm ülkelerinde Batı'nın kuklaları olan siyasi kadroların devrilmesinde veya Batı ile olan münasebetlerin gözden geçirilmesinde lokomotif güç olabilir. Başka bir ifadeyle darbe girişiminin Türkiye'de Batı desteğine rağmen gerçekleşmemesi, İslâm dünyasında⁸⁸ Türkiye ve Erdoğan'ın popülaritesini arttıracaktır. Batı'ya rağmen bir şeyler yapılabileceği özgüveninin yayılmasını sağlayacaktır. Hatta İslâm dünyasında Müslüman halklara yakın duran bazı askeri erkânın dengeleri tersine çevirecek hamlelere girişmesi bile beklenebilir. Bu da, birkaç yıl içerisinde İslâm dünyasındaki siyasi güç dengelerinin değişmesine imkân sağlayabilir.

⁸³ <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/07/26/rusyadan-cok-onemli-vize-karari> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁸⁴ <http://www.haber7.com/yazarlar/taha-dagli/2054018-250-milyar-dolar-iddiasi> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁸⁵ <https://www.sadecehaber.com/kral-selmandan-turkiye-ye-550-milyar-dolarlik-yatirim> Erişim Tarihi: 01.08.2016

⁸⁶ Rus basını darbeyi Erdoğan'a Rusya'nın haber verdiğini ileri sürmüştür. <http://www.ntv.com.tr/dunya/rusya-darbe-girisimini-saatler-once-erdogana-haber-verdi,Vsci2kBmnE2I4HcoCbnTVw> Erişim Tarihi: 01.08.2016. Rus uçağını düşüren pilotun FETÖ'ye yönelik tutuklamalar kapsamında tutuklanması da önemli bir gelişmedir.

⁸⁷ Ancak şu husus göz ardı edilmemelidir: Rusya Türkiye'ye coğrafi olarak çok yakın bir konumda bulunmaktadır. Bu Rusya'dan gelebilecek tehdit algısının diri tutulmasına yol açmaktadır. Tarihsel hafıza gereği olarak da toplum, Rusya'ya çok sıcak bakmamaktadır. Zira tarihte Rusya ile birçok savaş yaşanmıştır. Bu nedenle Rusya'ya bakışın toplumsal düzlemde değişiklik arz etmesinin zaman alacağı görülmektedir.

⁸⁸ İslâm dünyasında Mısır ve Suriye yönetimleri hariç, bütün devletler darbe girişimini kınamıştır. Halklar nezdinde ise, Türkiye yanlısı gösteriler düzenlenmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

15 Temmuz Cuma gecesi, Türkiye beklenmedik bir darbe girişimiyle karşılaşmıştır. Darbe girişimi, TSK'nın içerisinde yaklaşık 40 yıldır örgütlenen ve sayıları henüz tam olarak tespit edilemeyen FETÖ yapılanmasına mensup bir grup cuntacı askerin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Katı bir grup asabiyetini ve gizliği esas alması itibarıyla “masonik”; sembollerden ziyade lider kültür odaklı olması nedeniyle de “mesihanik” bir örgütlenme olan FETÖ, Batı'nın İslâm dünyasında “rol model” olarak teşvik ettiği ve “meşru dindarlık” olarak tanımladığı bir örgütlenmedir.

15 Temmuz'da yaşanan darbe teşebbüsünü doğru bir değerlendirmeye tabi tutabilmek için, Türkiye'deki darbe geleneği içerisinde nasıl bir yere sahip olduğunu tespit etmek gerekmektedir. FETÖ tarafından gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişiminin, önceki darbeler ile “esasta” benzeştiği; “usulde” ise farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Başka bir deyişle, darbe girişiminin ana hedefi önceki darbelerde olduğu gibi, Batı'ya bağımlı bir siyaset anlayışını yeniden tesis etmek ve kalıcılaştırmaktır. 15 Temmuz'un kendine özgü olan -diğerlerinden usulen farklılaşan- yönleri ise, üç aşamadan oluşan uzun vadeli bir proje olmasıdır. Söz konusu projenin ilk aşaması, “sızma harekâtıdır”. Sistemin kılcal damarlarına nüfuz edip, kilit konumdaki kadroları ele geçirme hamleleridir. İkinci aşama, “yargı marifetiyle tasfiye furusu”dur. Hedef noktalarda bulunan ya da bulunmaya aday kimseleri çeşitli ithamlarla ekarte etmeye dönük devreye sokulmaktadır. Üçüncü ve nihai aşama ise, askeri bir kalkışmayla sistemi bütünüyle ele geçirmektir. Görüldüğü gibi 15 Temmuz, uzun bir sürece yayılmış, tedrici olarak gerçekleştirilen bir darbe girişimidir.

15 Temmuz darbe girişimini önceki darbelerden ayıran bir diğer fark, askeri bürokrasiye mensup darbeci profillerin son derece silik ve belirsiz olmasıdır. Söz konusu girişimde, “darbenin baş aktörü” bir asker değil; ABD'nin Pensilvanya Eyaleti'nde ikâmet eden ve yaklaşık 40 yıldır karanlık ve karmaşık birçok ilişki ağına sahip olan Fethullah Gülen'dir.

Türkiye'deki darbe geleneği içerisinde 15 Temmuz'u farklı kılan önemli unsurlardan biri de, başarısız olması; bir “girişim” olarak kalmasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki esas etken, milletin olağanüstü bir direniş örneği sergilemesidir. Şüphesiz darbeciler -önceki darbelerden yola çıkarak- planlamalarında bu hususu hesaba katmamışlardır. Bunun sonucu olarak sindirmeye yönelik millete ateş açılması da, önceki darbelerde yaşanmayan bir durumdur.

15 Temmuz darbe girişiminin, sadece “demokratik sistemin işleyiş usullerinin ihlal edilmesi” olarak görülmesi eksik ve hatalı bir yaklaşım olacaktır. Esas hedef, İslâm dünyasının küresel güçler açısından kontrol-dışı meyillerinin darbenmesidir. 15 Temmuz, önce ordu mekanizmasını ele geçirmek, daha sonra ordu eliyle siyasal yönetime el koymak ve son olarak ise toplumu ve sistemi Batı'nın stratejik menfaatleri doğrultusunda yeniden dizayn etmeye yönelik girişilmiş bir harekâttir. İleriki süreçte doğrudan “işgal” zeminini oluşturmaya dönük bir ön hamledir.

FETÖ'nün karakteristik özellikleri ve Batı kamuoyunun yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda, bunun bir Batı/NATO/ABD/CIA darbesi olduğu anlaşılmaktadır. Mısır'da Temmuz 2013 yılında gerçekleştirilen darbe, Temmuz 2016'de Türkiye'de de sahnelenmek istenmiştir.

15 Temmuz darbe girişimi, Batı'nın İslâm dünyasında seçilmiş hükümetler yerine, darbeci diktatörler istediğini tekrar göstermiştir. Batı, halkın seçtiği kadrolar yerine bütün sistemi elinde tutan “tek bir diktatörü” ikna etmenin ve saflarında tutmanın daha kolay olduğunu düşünmektedir. Bunun imkânının olmadığı yerlerde ise küçük oligarşik kliklerden yana ağırlığını koymaktadır. Ancak İslâm dünyasında hiçbir zaman tam anlamıyla serbest seçimlere saygı göstermemekte ve dünyaya “pazarladığı değerleriyle” çelişkiye düşmektedir. Zira Müslüman kitlelerin öz iradeleriyle hiçbir zaman Batı'ya tamamen angaje olmuş kadroları yönetime getirmeyeceğini bilmektedir. Bu bağlamda, FETÖ yapılanması da, halk iradesini yok sayarak yönetimi dolaylı olarak Batı'ya devretme amacıyla harekete geçmiştir.

15 Temmuz gecesi yaşanan darbe girişimi; milletin güçlü duruşu, Erdoğan'ın liderliği, farklı siyasi partilerin ve toplumsal kesimlerin darbe karşıtı duruşları, devlet içerisindeki çeşitli unsurların darbeci dar kadroya prim vermemesi ve medyanın iletişimi sağlıklı bir şekilde sağlaması sonucunda akamete uğramıştır. Ancak bundan sonraki süreçte yapılması gerekenler oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda göz önünde bulundurulması gereken unsurlar şunlardır:

- Türkiye toplumunun bütün unsurlarından oluşan “darbe karşıtı koalisyon”un çatırdamaması için hassasiyet gösterilmelidir. Milletin bütün unsurlarıyla ortaklaşa gerçekleştirdiği darbenin püskürtülmesi olgusu, sadece bir siyasi partiye mâl edilmemeli; darbeye karşı oluşan farklı kesimlerin güçlü ittifakının bundan sonraki süreçte de korunmasına önem verilmelidir.
- Darbe tehlikesi şimdilik bertaraf edilmiş görünse bile, teyakkuz halinde olunmalıdır. Devletin çeşitli birimlerine sızmış “uyutulmuş hücreler” uygun fırsat bulduklarında tekrar harekete geçebilecektir. Bu bağlamda etkin bir mücadele yöntemi belirlenmeli ve FETÖ tamamen temizlenmelidir. Ancak hukuki sınırlar gözetilmeli, özellikle gözaltına alınanlara karşı işkence edilmesine “sıfır tolerans” gösterilmelidir.
- FETÖ'nün mağdur ettiği kesimlerin hakları hukuken iade edilmelidir. FETÖ'cü hâkim ve savcıların baktıkları davalar geçersiz sayılmalı, yeniden yargılanmaların önü açılmalıdır. Ayrıca FETÖ kumpaslarıyla kamu görevlerinden uzaklaştırılanların göreve dönmeleri sağlanmalıdır.
- FETÖ'nün Uludere/Roboski Katliamı, Gezi Olayları, Rus uçağının düşürülmesi gibi toplumsal infiale sebebiyet veren ya da dış politikada alan daraltan hadiselerde hangi ölçüde etkisi olduğu ortaya çıkarılmalıdır.
- FETÖ'nün tasfiyesinde sonra özellikle ordu-yargı-emniyet üçgenindeki yeni kadrolaşmalara dikkat edilmelidir. FETÖ'nün güçlenmesinden önce etkin bir konumda bulunan ve

kamuoyunda “Ergenekon” olarak bilinen yapılanmanın da darbeci bir karakterde olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak uygulanacak hükümler ve alınacak tedbirlerde “adil olma vasfı” gözetilmeli ve yeni mağduriyetlere yol açılmamalıdır.

- Darbe girişiminin püskürtülmesinde merkezi bir öneme sahip olan milletin cesaret ve fedakârlığının, Ergenekonvari kesimler tarafından küçümsenmesine/yok sayılmasına izin verilmemelidir. Bu bağlamda, “zafer hırsızlığı” olarak nitelendirilebilecek “Darbeyi biz engelledik, neticesi de bize ait olmalıdır” söylemlerinin pratikte karşılık bulması engellenmelidir.
- Yeniden yapılandırılacak güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının yapısı, milletin aslî kimliğini yansıtmalı ve milletin hassasiyetleriyle uyumlu olmalıdır.
- Kamuoyunda yoğun olarak tartışılan darbe girişimindeki vahim istihbarat zafiyetleri ve ihmaller soruşturulmalıdır. Sistemin bütüncül işleyişine zarar vermeyecek şekilde sorumlular görevlerinden uzaklaştırılmalıdır.
- İlan edilen üç aylık OHAL uygulaması, askeri bir “sıkıyönetim” olarak hayata geçirilmemelidir. Kamu güvenliği için gerekli tedbirler alınırken, vatandaşların temel hak ve hürriyetleri çiğnenmemelidir. Özellikle toplumun tarihsel hafızasında bulunan acı hatıralar tekrar yaşatılmamalıdır.
- İdam talepleri soğukkanlılıkla ele alınmalı, adalet mekanizması tam tesis edilmeden girişilecek uygulamaların muhtemel olumsuz sonuçları göz ardı edilememelidir.
- Darbe girişiminden sonra finansal spekülasyonlara ve “iktisadi darbe girişimlerine” dikkat edilmelidir. Özellikle teknoloji ve silah sanayisinde dışa bağımlılığı azaltacak üretim ekonomisine geçilmelidir.
- Türkiye acilen etnik ve mezhep temelli sorunlarına kalıcı çözümler üretmeli, bilhassa Kürt meselesinin ülkeyi “Suriyelileştirme” potansiyelini göz ardı etmemelidir. Ülkenin enerjisinin iç sorunlarda tüketilmesini önlemek için “yeni bir millet ve devlet anlayışıyla” ortak bir konsensüs sağlanmalıdır.
- Darbe karşıtı koalisyonun ittifak ettiği hususlar yazılı hale getirilerek, “yeni bir anayasa” ile taçlandırılmalıdır.
- Dış politikada güç dengeleri hesaba katılarak bağımsızlaşma hamleleri sistematik olarak devam ettirilmelidir. Özellikle İslâm ülkelerine yönelik yürütülen “kamu diplomasisi” aktif bir şekilde sürdürülerek, İslâm dünyasının birliğine yönelik “ideal politiğin” zemini oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- <http://aa.com.tr/tr/turkiye/ankarada-mit-kampusune-askeri-helikopterle-ates-acildi/608286>
- <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/46651/halkin-gucunun-ustunde-bir-guc-yoktur.html>
- <http://www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=215372>
- <http://www.timeturk.com/binali-yildirim-bu-girisime-izin-verilmeyecek/haber-201715>
- <http://www.hurriyet.com.tr/darbe-saat-03-00te-sikiyonetim-06-00da-baslayacakti-40153938>
- <http://www.internethaber.com/son-dakika-darbe-girisimi-hulusi-akar-rehin-alindi-1610988h.htm>
- <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8921861-guvenlik-kaynaklari-askeri-kalkisma-ordu-icerisindeki-fetullahci-teror-orgutuparalel-devlet>
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-darbeyi-enistemden-ogrendim>
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/2/2a/Yurtta_Sulh_Konseyi_Darbe_Bildirisi.png
- <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/8922036-kucukcekmece-bassavcisi-ali-dogan-kalkismaci-askerlerle-ilgili-sorusturma-baslatti-ve>
- <http://www.ensonhaber.com/1-ordu-komutanindan-askeri-kalkisma-aciklamasi-2016-07-16.html>
- <http://haber.star.com.tr/guncel/darbeci-teroristlerin-istanbul-emniyet-mudurlugune-inmek-istedigi-goruntuler-ortaya-cikti/haber-1128897>
- <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/15/f-16lar-darbecilerin-helikopterini-dusurdu>
- <http://www.hurriyet.com.tr/mit-darbe-puskurtuldu-40148599>
- <http://www.hurriyet.com.tr/tbmm-bombalandi-40148612>
- <http://www.milliyet.com.tr/-cumhurbaskani-erdogan-in-ucagini-v-gundem-2279265/>
- <http://www.ajanshaber.com/cumhurbaskani-erdogan-ataturk-havalimaninda-konusuyor-haberi/370815>
- <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/46665/cumhurbaskani-erdogan-abdye-seslendi-sayin-baskan-bu-darbe-girisiminden-sonra-pensilvanyadaki-zati-artik-bize-teslim-edin.html>
- <http://t24.com.tr/haber/genelkurmaydaki-cuntaci-gruptan-yeni-aciklama-yurtta-sulh-harekatina-kararli-sekilde-devam-edilmektedir.350246>
- <http://www.ahaber.com.tr/webtv/gundem/genelkurmay-baskanvekili-orgeneral-umit-dundar-aciklama-yapti>
- <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/16/basbakan-binali-yildirimdan-flas-aciklamalar>
- <http://www.haber7.com/guncel/haber/2047760-mit-mustesari-nokta-operasyonuna-gectik>

<http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/turk-askeri-helikopteri-dedeagaca-indi/608933>

<http://www.gunes.com/gundem/operasyon-anayasa-mahkemesine-sicradi-704015>

http://www.zaman.com.tr/gundem_dort-partiden-ortak-bildiri_2380537.html

http://www.ntv.com.tr/turkiye/darbe-tesebbusune-karsi-tek-ses-icin-tbmmde-tarihi-toplanti,MCxVvwua_E-10p_op2_nDQ

<http://www.ensonhaber.com/efkan-ala-darbe-girisiminin-bilancosunu-acikladi-2016-07-27.html>

<http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/kamuda-gorevden-alinanlarin-sayisi-66-bini-asti/617387>

<http://www.yenisafak.com/gundem/tskda-ihrac-kararlari-yayimlandi-2500562>

<http://www.nytimes.com/2016/07/26/opinion/fethullah-gulen-i-condemn-all-threats-to-turkeys-democracy.html>

<http://www.haber7.com/guncel/haber/2052223-tarihe-gecen-skandal-guleni-mehdi-ilan-etti>

<https://www.youtube.com/watch?v=-oxBZgVdIQ8>

<https://www.youtube.com/watch?v=fTOHmB8EaFM>

<http://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/01/06/fethullah-gulenin-utanc-mektuplari>

<http://www.cnnturk.com/2012/guncel/04/13/gulen.28.subat.icin.ne.demisti/657109.0/index.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=KDWGB1cUH5E>

<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/04/17/fetullah-gulen-turgut-ozala-da-beddua-etmis>

<http://www.turktime.com/haber/doc-dr-ihsan-yilmaz-patladi-/311366>

<http://www.gazetevatan.com/kerry-turkiye-icin-istikrar-umuyorum-967252-gundem/>

<http://www.yenisafak.com/gundem/darbe-girisiminin-arkasinda-abd-var-2495442>

<http://www.hurriyet.com.tr/dunyadan-secilmis-hukumete-guclu-destek-40150226>

<http://www.ensonhaber.com/abd-tutuklamalar-endise-verici-2016-07-28.html>

<http://www.aksam.com.tr/dunya/abdli-generalden-itiraf-darbeciler-muttefikimiz/haber-537167>

http://www.milligazete.com.tr/incirlik_darbe_vuruyor/417137

<http://www.yenisafak.com/dunya/kalkismayi-yoneten-abdli-komutan-2499022>

<http://www.abhaber.com/darbe/>

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/ingiltere-basbakani-mayden-darbe-girisimi-hakkinda-aciklama-261671.html>

<http://www.ahaber.com.tr/dunya/2016/07/16/almanya-basbakani-merkel-darbe-girisimini-en-sert-sekilde-kiniyorum> <http://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-/3428823.html>

<http://www.aksam.com.tr/dunya/israilden-flas-turkiye-aciklamasi/haber-533978>

<http://www.ahaber.com.tr/analiz/2016/07/21/ciaden-darbe-itirafi>

<http://ortadogugunlugu.blogspot.com.tr/2016/07/stratfordan-4-darbe-yazisi.html?m=1>

<https://www.stratfor.com/weekly/coup-audacious-turkeys-future>

<http://www.trthaber.com/haber/gundem/stratforun-misyonu-mercek-altinda-263323.html>

<http://www.ensonhaber.com/abdli-emekli-asker-darbe-olsaydi-biz-kazanacaktik-2016-07-17.html>

<http://www.birgun.net/haber-detay/fox-news-ten-ilginc-degerlendirme-darbe-turkiye-nin-son-umuduydu-120375.html>

<http://www.tgrthaber.com.tr/dunya/fox-news-te-darbe-girisimiyle-ilgili-skandal-yorum-134296>

<http://www.yenisafak.com/dunya/new-york-timestan-darbeye-direnen-turk-halkina-hakaret-2497230>

<http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/bati-medyasi-telasta/612114>

<http://www.aksam.com.tr/dunya/bati-darbe-olmadigi-icin-uzuldu/haber-534045>

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/07/20/darbe-karsiti-turk-halkina-amerikan-medyasindan-hakaret>

<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/07/26/rusyadan-cok-onemli-vize-karari>

<http://www.haber7.com/yazarlar/taha-dagli/2054018-250-milyar-dolar-iddiasi>

<https://www.sadecehaber.com/kral-selmandan-turkiyeye-550-milyar-dolarlik-yatirim>

<http://www.ntv.com.tr/dunya/rusya-darbe-girisimini-saatler-once-erdogana-haber-verdi,Vsci2kBmnE2I4HcoCbnTVw>

<http://www.kanalahaber.com/haber/yerel/askeri-helikopterler-turksat-tesislerine-saldirdi-310705/>

<http://haber.star.com.tr/politika/gokcek-fetonun-basbakan-adayi-meral-aksenerdi/haber-1129759>

<http://www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=217441>

<http://www.dogruhaber.com.tr/mobil/Haber.php?id=216888#.V5ujCp820DI.twitter>